II.

Mirko i Stevo Seljan

KROZ PUSTINJU I PRAŠUME

Br. 13. BE-L-KA

04

ВЕЛКА

42

MALA KNJIŽNICA
BIBLIOTEKE LIEPE KNJIGE
KOLO II. KNJIGA 13.

UREDNIK: **ZLATKO MILKOVIĆ**

Kolo II.: Suvremeni hrvatski pisci

MIRKO i STEVO SELJAN

Kroz pustinju i prašume

PRIPOVIESTI

ZAGREB 1943.

Preporučeno i odobreno odlukom Ministarstva narodne prosvjete Nezavisne Države Hrvatske br. 64.596 od 14. listopada 1941. za sve srednje i njima slične škole.

Ovo izdanje uredio Zlatko Milković.

Sva prava pridržana.

HRVATSKI IZTRAŽIVAČI

BRAĆA SELJANI

Uz znamenite eksploratore kao Stanley, Livingstone, Marchand, Rimbeaud, Dr. Vogel, Dr. Nachtigal, Botéggo i dr., i naši zemljaci braća Mirko i Stevo Seljan, zauzimaju [illegible] lično mjesto u medjunarodnim znanstvenim krugovima, a treba pridodati da su oni jedini i prvi hrvatski moderni iztraživaoci.

Braća Seljan rodom iz Karlovca kraj Zagreba, odputiše se koncem siečnja 1899. u Trst nakanom, da odanle naštave put u zemlju Negusa, u junačku Abesiniju. Namisao je bila liepa nu i smiona, kad se uzmu u obzir loše materijalne prilike naših mladih putnika.

Ali što ne može tvrda i odlučna volja?

Sa svojm predavanjima i novinarstvom preplovili su more do Aleksandrije i proputovali Egipat

do Kartuma, da prodru u sjevernu Etiopiju kroz Sudan.

No kako nije bilo u to ratno doba strancima dozvoljeno, da putuju kroz Sudan, prisilo i njih Sirdar Lord Kitchener na povratak.

Težkim srdcem vrate se u Kairo, krenuše put Port Saida, gdje se ukcaše na parobrod, koji je prodio do Adena (Arabija).

Na maloj arabskoj trabakuli (ladjici) otisnuše se naši hrvatski putnici od azijatske obale, prebrodiv tiesno Bab el Mandeb, i tako stigoše sretno na afrikansko tlo, u francuzku koloniju Djibouti-Obock.

Od Menelikove zemlje dielila ih samo velika somalska pustinja. Iza deset dana težkog i neprekidnog putovanja stigli su napokon na abesinsko brdo do pred tvrdjavu Harar, rezidenciju Ras Makonena, nu iznemogli i bolestni, izbjegli su jedva strašnoj afrikanskoj groznici. Na svu sreću sreli su pred Hararom francuzkog junaka Fachode, pukovnika Marchanda, koji ih je u svom logoru njegovao i ozdravio.

Oporavljeni nastaviše put preko visokih Etiopskih planina i stigoše sretno do priestolnice »afrikanskoga Salomona« Menelika II, pred Adis Abebu.

Kako su se naša braća Negusu svidjela, odluči upotriebiti ih u svo svrhe: povjeri im častnu misiju, da iztraže nepoznate krajeve centralne etiopske Afrike, te da ustanove granicu u izmedju abesinskog i englezkog posjeda.

Braća Seljani poprimiše povjerenu zadaću objeručke, te odkriše mnogo novih zemalja i divljih plemena izmedju Rudolfovog jezera i rieke Omo sve do jezera Viktorija Nyansa

Menelik povjerio im je u znak priznanja upravu te novo odkriveno pokrajine, gdje su utemeljili »Seljan Ville« grad Seljan, koji je zabilježen na najnovijim kartama. U ovom području sproveli su tri godine kao guvernatori, dok im nije Negus predložio da se odreknu svojih europskih

prava i da se učine abesinskim podanicima, oženiv se ondje.

Seljani nisu nikako htjeli odreći se svoje slobode, te zatraže Menelika dozvolu za povratak u Europu. Njihova molba bila je uslišana, pa dozvolu nagradio ih car abesinskim naslovom »Condes de Turga[illegible]« (grof od Turgane), a okiti ih uz to začastnim križem Salamuna i velikom etiopskom zviezdom i obdario ih zlatnim i srebrnim štitom, skupocjenom sabljom, kopljem, haljinama i novcem.

Stignuv u domovinu, objavili su naši hrvatski eksploratori i eksguverneri svoje doživljaje i iztraživanja, pokloniv zagrebačkom muzeju svoju bogatu sbirku raznih afrikanskih predmeta.

Već iza kratkog boravka u Europi, gdje se iztaknuše znanstvenim predavanjima u Zagrebu, Beču, Rimu, Berlinu, Bruselju i Parizu, braća Seljan odputovaše u Brazil, da iztraže i prouče mnoge nepoznate

predjele te bogate južno-amerikanske republike.

Proputovali su takodjer tokom 9 godina: Panamu, Columbiju, Venezuelu, Argentinu, Paraguay, Urugu[illegible]ay, Chile, Boliviju i Peru, dok konačno 1913. godine tragičnom smr[illegible] ne završi Mirko svoj život u sr[illegible] brazilijanskih prašuma.

Njihov liepi opis velikih vodop[illegible] južne Amerike »El Salto de Guayrá« izvanredno im je osvietlao lice u geografskim krugovima, koji ih imenovaše svojim počastnim članovima.

Na svom putovanju braća Seljan ne zaboravljaju ni na svoju domovinu. Koliko samo mogu rade, pišu i sabiraju, te su obogatili naš narodni muzej.

Kroz pustinju i prašume

ABOARE

PRIPOVIEST IZ BRAZILIJANSKIH PRAŠUMA

Blumenau je glavni gradić velike njemačke kolonije u državi Sveta Katarina u Braziliji, na obalama romantične rieke Itajahy.. Ova kolonija osnovana je tek pred nekoliko godina. Radini Niemci pretvorili su taj kraj u maleni zemaljski raj gdje stječu velika bogatstva.

Akoprem ta kolonija broji tek nekoliko hiljada stanovnika, izkrčili su oni već dobar dio okolištne prašume. Radinim Germanima je malo po sto hektara zemlje da udovolje svojim željama za blagostanjem.

A baš ovdje, na obalama rieke Itajahy, stanovali su u prastaro vrieme divlji bugri Botukudos. Vodili su neprestano borbe sa svojim okolištnim suplemenicima i živjeli mnogo stoljeća neodvisno.

Najprije Portugizi, a poslie njemački naseljenici potisnuli su Botukudo se u unutarnjojst prašuma iza

krvavih okršaja, jer su Indijanci branili svaku stopu te zemlje svojom krvlju i životom svojim. Nije to bio dašto lak posao. Svaku grudu osvojene zemlje trebalo je učvrstiti i braniti proti navalama ogorčenih prasjedioca. Botukudosi su još i danas strah i trepet sve okolice kolonije Blumenaua, pa i čitave države Sv. Katarina.

U početku god. 1905. čitali smo u njemačkoj blumenaužkoj novini »Der Waldboote« (Šumski glasnik) sliedeći dopis: U okolici Blumenaua provalili su divlji Botukudosi, te poubijali dvanaest naseljenika, koji su mirno radili na polju. Druga četa tih divljih vragova, uvukla se u njihove domove, gdje su im poubijali i žene i djecu, pokrali sve što se je dalo odnieti, a onda vatrom uništili sve što je ostalo.

Ogorčeno pučanstvo, oboružano do zubiju, krenulo je odmah u potjeru za krvožednim Indijancima. Punih šest dana trajala je potraga. šesti dan našli su bielci svježe tragove, znak da nisu daleko od neprijateljske naseobine. Medju osvetnicima bilo je izkusnih Brazilijanaca, koji su svojim drugovima svjetovali, da budu oprezni, jer su divljačka plemena ne samo jaka, već i lukava.

Sreća im je dobro poslužila. Na mjeriše se na Bugre, koji su pjani spavali. Po svoj su prilici priredili slavlje i pijaču nad izvojštenom pobjedom. Bilo je tiho predvečerje. Oprezno obkole bielci divljake. Puške grunuše, a golim noževima navališe ojadjeni osvetnici na presenećene Bugre. Nastade užasan pokolj. Divljaci su bili pobjedjeni i netragom uništeni.

Prošlo je nekoliko mjeseci od kako su koloniste strašno kaznili divljačka plemena, kada se jednoga jutra pojavio u najbližoj okolici Blumenaua jedan divljak, šarenobojnim perjem fantastično nakićen i bambusovom frulom u ruci.

Sve se je sletjelo oko Indijanca. Uhvatiše ga odmah, misleći da je to kaki indijanski uhoda.

— Tko si ti? pitali ga ljudi.

A on im je na sva pitanja i znakove odgovarao samo udarajuć se u prsa: Aboare! Aboare!

Valjda je htio reći: »Ja sam Aboare!«

Zatim se uhvatio svoje bambusove frule, te biesno stao u nju duvati, da se je krajem razliegao mukli glas, ko razbit zvon. Bim—bim, bam—bam!

Ljudi se smijali tomu i brzo opazili da je Indijanac — lud.

— Pustite ga, lud je siromah! govorili ljudi iz kolonije. A imali su i pravo. Aboare bijaše—lud...

Medjutim exploratori Braća Seljan, koji su upoznali tiekom svojih iztraživanja tajne botukužkih prašuma, upoznali su i ludog Aboarea, te odlučili, da vam pričaju o njegovoj domovini i slavnom životu njegovom:

Daleko tamo, gdje se grli visoka araukarija s ileksovim stabaljem, gdje se dižu paome, imbulje, manisobe i toliko drugo drveće, što je

ovdje sbilo u gustu prašumu; gdje se urubu brati s tigrom, a pume i lisice čekaju pokorno na ostatke ručka kralja prašume i uzduha; gdje tatusi (amerikanski krt) ruju podzemne hodnike, a milijoni raznovrstnih kukaca zuje oko tmastoga lišća od cvieta do cvieta, sakupljajući sad sladke i ljekovite, sad otrovne sokove; gdje su prsi ogromnih stabala okićene krasno obojenim i velikim orhidejima, a iz njih srču majmuni kapljice biserne jutarnje rose; gdje potoci i rieke nose male aligatore i ogromne krokodile, pure obilja tečnih riba; gdje šumski plodovi hrane i odjevaju čovjeka i životinju; gdje je majčica priroda punim rukama prosula svesilje svoga čarnoga bogatstva: — »tamo je domovina Aboareva«.

U najljepšoj i najprostranijoj kolibi malene Botukužke naseobine, koja se nalazila na čistini prašume rodila je i uzgojila Indijanka svoje mužko čedo. Već u početku diete pokazivalo, da će biti snažno i ja-

ko. Ono bijaše dika za njegova otca, koji bijaše »kacike« ili poglavica jednog diela botukužkog plemena. Otac se je brinuo, da uzgoji sina kršna i jaka, da mu bude dostojni nasljednik. Dječak je sjajno uspjevao. Rastao je leopardskom snagom, i kada je već porastao u mladenačko doba, nitko se od njegovih vršnjaka nije mogao mjeriti s njim u jakosti. To se brzo znalo u plemenu, pa su Botukudosi govorili, kad bi htjeli obilježiti čiju jakost;

— A ma je jak kao Aboare!.... Otac njegov je čeznuo, da mu sin bude slavljeni junak u svom plemenu.

— Sinko, reče mu on jednoga dana. — Po svom rodu imaš pravo, da me zamieniš i da postaneš »Kacikom«, našemu plemenu. Ja i naši starci želimo, da budeš slavan, kao što si jak, da ne preuzmeš prije vodstvo piemena, dok se ne proslaviš kojim junačkim djelom.

Tako govoraše poglavica Tomando svomu sinu Aboareu.

— Dobro otče! odvrati mladić. Tvoja mi je želja zapovied —

Već sutradan osvanu Aboare pred kolibom svoga otca, okićen raznim znakovima. Oko bedara prebacio je bieli plašt, a na glavu natakao šarena perja. Lice si je namazao crvenom bojom. U desnici je držao ogroman luk s dugačkim strielicama, koje bijahu na kraju zarubljene oštrim koštanim šiljcima. Pod pazuhom je držao ogromni drveni buzdovan.

Bilo je u ranu zoru, kad je Aboare ovako oboružan stupio pred kolibu svoga otca. Kad je ugledao majku i braću, podignu on visoko ruku, s otvorenim dlanom, što je značilo, da ga najave kod otca »Kacika«.

Aboare stajao je nepomično ko kip, dok su braća pohrlila u kolibu, da jave poglavici, da ga Aboare čeka u ratnom ruhu.

Sa zadovoljnim posmjehom izadje stari Tomando iz svoje kolibe, pogleda sina značajnim pogledom i

sjede na kamen. Pri tom uhvati donji dio sinova luka i reče: »Sretnę s danas moje oči. Mnogo puta sakrilo se sunce i bliedio je mjesec i nestajalo ga, a ja sam strpljivo čekao da sin moj stupi stopama svojih djedova. Velik si i jak, once (Amerikanski leopardi) se boje tvog pogleda. Hajde, idi u borbu i vrati mi se kao pravi junak! Šest puta izaći će mjesec i nestat će ga šest puta. A kada mu se sedmi put prikaže slika na nebu, čekat će te čitavo pleme naše, da te slavi kao pobjednika. I ja ću ti tada predati vlast nad hrabrim ratnicima našim!

... Ako se ne povratiš, žene će naricati za tobom. Aboare će prestati za nas živiti.

— Idem otče! odgovori mladić. Aboare nije plašivica, već razjareni leopard, koji će sve uništiti, što mu stane na put. Reče i zamine u gustu prašumu, što pokriva na daleko prostrane brazilijanske krajeve.

Gusta i neprohodna je brazilijanska prašuma. Po njoj nailazi prolaz

divlja zvjerad i sin njezin — urodjenik. A poznaju je bugri (Bugre je brazilijanski naziv za svakog crvenokožca). Oni znadu za svaku travu, svaku lišinu i svako stablo. Pod gustim granjem ne vide oni u šumskom polumraku ni sunčeva svietla, ni plavetila nebeskoga svoda, pa ipak znadu i u mrkoj tami svako doba dana i noći, a pogodit će i sve strane svieta. Kada hoće bugar, da svede koga na krivi put, a oni to znadu, kad ih proganjaju neprijatelji, onda on zavija kroz guštare, poput zmije, ostavljajuć za sobom nejasne tragove. A kad uztreba, onda on hrli napried najkraćim putem kroz guste one guštare, pred kojima obični čovjek stoji zapanjeno, ne usudjujući stupiti svojom nogom u to skrovište divlje zvjeradi i otrovnih zmija.

Tri je dana mladi Aboare putovao gustom prašumom, ne da spava i ne da se odmori. U predvečerje trećeg dana došao do rieke Aplakaba. Tu bijaše granica bugra Botukudosa i

plemena Koroados, a u vrieme mira nije ju nitko ni smio preći.

Umoran od puta, okupa se i osvježi Aboare u bistroj vodi, nahrani se šumskim plodovima, a onda predje preko rieke u neprijateljsku zemlju. Svoj upadaj najavi zviždukom, koji se razliegao daleko svim krajem, da je zastrašio i zvieri i ptice što su bile na blizu. Aboare zapali vatru pod araukarija-stablom i onako umoran legne, te brzo usne bezbrižnim i tvrdim snom.

Snivao je mirno i liepo o krasnoj djevici sa zlatnim kosama, i bijaše već pred zoru kad se probudio... No kolikoga li začudjenja. Sav se prenerazi i nije mogao, da vjeruje svojim očima... Nad glavom njegovom sjedila je djevica bajne ljepote. — Čisto ista, kakova bijaše, što mu se u snu prikazala. Kad se je probudio, nije se usudio maknuti. Krasota djevojka uprla svoje divne i žarke oči u mladića, koji se gotovo okamenio.

— Djevojko, ako si živa, — reci,

— kako si došla ovamo? usudi se Aboare.

Sad je djevojka ustala i bijaše oružana lukom i strielicama, a ma upravo kako je mladić sanjao. I umjesto da ona odgovara, stade ona da pita:

— Tko si ti stranče? Po tvome nakitu i ratnoj spremi vidim, da nisi sin našega plemena... A zar tako malo cieniš svoj život, da bezbrižno spavaš na djedovskom tlu Koroadosa. Pa onda su na tebi i ratni znaci?...

— Ne pitaj me najljepša od svih najljepših! Sjedni ovamo do mene i dozvoli, da se ogrijem na suncu, što no tako milo sja iz očiju ti čarnih.

— Ne budali, stranče! Ako ti je život mio, onda bježi, brzo bježi preko naše granice, inače si propao. — Dok si još spavao, mogla sam probiti tvoje mlado srdce, ili te predati ratnicima svoga otca. Ali Majnija, kći poglavice Rabode, pobjednika velikoga luka, smilila se tvojoj mladosti. Stoga bježi i spasi svoj život.

Ne gledaj toliko u moje oči. Opasni su to virovi, koje je težko preplivati. ... Gledaj, nastavi Majnija. Eto, vidiš srnu gdje se vraća s paše. — Pazi. — I Majnija odapne sa svoga luka vitku strielicu, te smrtno rani ubogu životinju. Onda se veselo i zvonko nasmije, skoči, u guštaru i vikne Aboareu: »Eno ti ručka, mladi junače! Ne ću, da se potužiš, da te je Majnija gladna odpremila kući ...

I nestalo je u gustoj šumi. Aboare potrči za njom, ali uzalud. Nestalo je, kao da ju je zemlja progutala, jedini dokaz da je bila tude, bijaše ubijena srna. Striela s Majnijina luka probila je srdce srnino, baš kao što je pogled sjajnih njenih očiju smrtno ranio Aboareovo srdce..

— Oh, ja je moram naći! govoraše Aboare sam sobom. No, prije svega moram steći junačko priznanje moga plemena. Aboare ne će naricati, on je ratnik, koji znade podnašati i boli bez jauka, kao da čujem duh djeda svoga, koji mi veli: Aboare! osvjetljaj uspomenu svojih

predja i proslavi svoje junačko plene, pa hrli u boj!

Poput ptice hrlio je Aboare neprijateljskom zemljom. Kadikad bi samo stao i punim glasom vikao:

— Kao Badi, gdje si? Došao je tranac, koji se želi pobiti s tobom odvesti te kao roba u dom otaca svojih. Kao Badi, pobjednik pobjednika, pred čijim imenom i mrtvi drhću, ovamo te! Njegov se zvonki glas razliegao gorom i dolinom, ali mu se nitko nije odazivao. Tada tek u predvečerje drugoga dana nadje sred šumske čistine silnu ljudeskaru, gdje se naslonila na povaljeni neki panj! Bijaše to veliki ratnik Kao Badi. I kada je opet Aboare poviknuo kao prije, gledao ga zlobno Kao Badi, pa se samo smiešio ...

— Ha, ha, ha, što se dereš? Koliku si podigao hajku. Sudeći po glasu, mislio sam, da je veliki duh pohlao amo Abri-Mahai, najjačeg palenog diva, da ga svladam i da si glavu povećam. A kad tamo, eto ide golobrado momče, pa me izazivlje.

Hajde kući, diete moje, pa uzmi materina mlieka. Kao Badi je dobra srdca, pa neće da bije djecu.

U Aboarevim žilama zaigrala mlada krv.

— Šugo jedna! planu on. Kukavica si, dok se izgovaraš i izvlačiš iz neprilike. Ako se bojiš, a ti predaj svoje oružje, da mogu svim i svakomu reći »Kao Badi prestao se zvati junakom«.

— Dobro dakle, nerazumno diete žalim što te moram odpremiti u dom naših sjena. No znaj i budi uvjeren da tu pobjedu neću brojiti u svoju slavu. Naložiti ću ženama i djeci, da plaču za nesretnim mladićem kome leže kosti nespaljene na djedovskom tlu.

To bijaše Aboareu dosta. On baci oružje i oholo se primakne svom suparniku, kojega uhvati vješto oko pasa i podigne u zrak, da ga baci poda se. Nu junačina bijaše silan i jak, pa je sve nastojanje Aboareovo bilo uzaludno. Kao Badi nije se s početka pravo ni branio, ali se nije da

ni baciti na tla, već je vazda skočio na čvrste noge. Sad se je napokon odlučio, da i on smota mladića, ali se ubrzo uvjeri da tu nema šale. — Sastadoše se dva jednaka premca...

Stali su na čas, pa se biesno mjerili plamenim pogledima. Bijahu časak gotovo nepomični, samo su im se nadimale grudi, a mišice nabreknule, kao da će izkočiti iz kože. Imao se zametnuti očajan boj... Pun mjesec razsvietlio tihu okolinu, a uzdigao se do polovine svoga hoda i kao da je željno promatrao ta dva borca, što se uhvatiše u koštac na život i smrt.

Očajno pritisnula se jedna prsa na druga, a silnom snagom obuhvaćale ruke jako tielo, da su sve kosti škripile. Kroz granje provirkivao je mjesec, kao da se boji očajnih boraca, što su se strahovitom silom sad valjali na zemlji, sad opet skočili na noge i odskakivali kao da su lopte, a ne dva snažna ljudska tjelesa. — Već je stala malaksati snaga mladićeva, no on se sjeti svoga otca, on

se sjeti divne Majnije i kao da mu je ta pomisao podala nove snage, zaleti se Aboare zadnjom silom i u očajnoj uzbudjenosti uhvati svoga protivnika, digne ga, zavrti s njime nad glavom, pa ga baci na tlo poda se...

Skoči na nj, te mu koljenima pričvrsti uda, dok ga je rukama uhvatio za ruke i vrat. Tih i očajan bijaše to boj. Samo su zubi škripili i kosti pucale. Nisu borci govorili ni rieči, ma da su dobar dio noći svladavali jedan drugoga.

Sad tek progovori Aboare:

— Kao Badi! Diete neće da te ubije. Ti si pobiedjen i sad valja da me sliediš. Aboare će te predati svom velikome otcu.

— Aboare — prigušeno će kao Badi. — Ti si Aboare?

— Da, ja sam! reče Aboare i ustane. Uzme Kao Badijevo oružje i udare put svoga doma, a da se nije ni oglednuo.

I Kao Badi sliedio ga kao vjerno pseto. Ovaj inače veliki junak bijaše

pobiedjen, ali bijaše i suviše ponosan, da moli za pomilovanje, ili da kukavno bježi, jer je dobro znao, kakova ga sudbina čeka.

Kad je Aboare stigo sa svojim sužnjem pred očev dom, sakupilo se pred kolibom svoga poglavice gotovo cielo pleme. Kacike Tamando izadje iz svoje kolibe i ugledavši sina, zagrli ga od radosti. — Imao si šest mjeseci vremena, reče ponosno otac, a ti dolaziš već iza malo dana kao pobjednik. Ovo će vam biti vodja, ljudi od moga plemena.

— Aboare! Aboare! viknuli Indijanci, kao da se klanjaju sinu i povladjuju otcu.

Kao Badi samo je gledao, što se tu zbiva. On je poznavao te hrabre ratnike, ali nije ni pomislio, da su tako snažni i jaki.

— Rado bih ti već danas predao svu vlast »Kacika«, nastavi poglavica Tamando staračkim glasom. — No treba da izpuniš još jednu dužnost prije. Dužnost tą neće biti teš-

ka, ona je sladka! Nikada nije našim plemenom vladao neženja, pa ne ćeš ni ti. Gledaj kolike djevice čekaju samo na tvoj mig, pa da te do smrti vjerno služe. Sedmi ćemo mjesec proslaviti tvoju pobjedu, ženitbu i nastup na vladu, a duh tvoga sužnja Kao Badia poslat će žene i djeca u poljane mira, da javi djedovima našu čast i slavu.

— Aboare! Tamando! dizali Botukudosi svoje šake, odobravajuć riečima svoga staroga poglavice.

— Kao Badi! nagovori Kacike sužnja.

Ti si junak, mi ćemo ti dati podpunu slobodu. Do početka sedmoga mjeseca naš si gost. Sve što ti treba, dat ćemo ti do dana tvoje smrti, a onda će te oplakivati i spaliti kosti tvoje. Pokušaš li pobjeći, ne će te nitko progoniti, ali će te pratiti svačija poruga i sramota.

— Kao Badi ne bježi! odvrati mrko ratnik. — Kao Badi živit će mirno u svojim mislima i čekati na svoju kob. Kao Badi ne treba vaših

ogavnih djevica, jer će njegovu smrt oplakivati njegovo pleme. Veselite se i radujte, ali se ne ćete radovati mojim bolima, jer iz mojega tiela ne ćete izmamiti ni jednoga uzdaha...

Kada se je već smrklo i ljudi povukli u svoje kolibe, došulja se Aboare do kuće svoga otca i ne pitajući za dozvolu, udje u kolibr, te sjedne do otca.

Stari Tamando je sjedio i pušio svoju dugu lulu. On je na licu sinovljevu opazio neku tugu i bol, jer je sjedio niemo do njegovih nogu i tužno upro svoje oči u zemlju. Smilio se mladić starcu, pa ga uze obim rukama za glavu, i zagleda mu se duboko u njegove inače vatrene oči.

— Vidim sinko, da te mori neka bol. Mora da je duboka rana u tvome srdcu... Hajde, otidji onamo, kuda te želja vuče, ali ne zaboravi na mene starca i svoje junačko pleme. Mi ćemo te čekati do početka sedmoga mjeseca.

— Pogodio si otče i hvala ti na susretljivosti, odvrati Aboare, idem onamo kuda me srdce goni ali na odredjeno ću se vrieme vratiti.

Još iste noći ogrnu se Aboare šarenim plaštem preko ramena, uze veliku bambusovu frulu i izčeznu u mraku prašume. Ovako se gotovo goloruk odputi prama zapadu, prama domu one, koja mu je svojim divnim pogledom ranila mlado srdce.

— Bim, bim, bam, bam! razliegao se glas bambusove frule pred naseobinom koroažkog Kacika. U po biela dana duvao je u svoju frulu Aboare.

Kada je Kacik Raboda čuo posvećene zvukove frule, bijaše sav sretan i uzhićen. Odmah je sakupio svoje pleme kojemu reče:

— Braćo moja, eto nam sreće! Sam Niandižara šalje nam gosta. On će biti vjestnik bolje budućnosti našega plemena. Dovedite ga u moj dom i sve, što je u nas najbolje pružite mu i darujte!

Majnija, kćerka poglavice, predvela je glavom djevojke do šume, gdje je Aboare duvao u frulu, okružile ga kao kakova svetca i dovele u dom poglavice.

— Najsvečanije pozdravite gosta. Gosti su nam uviek dobro došli, reče Raboda. Goste nam šalje sam Niandižara (Bog); oni su preteče mira i nosioci novosti. Koje i svih mojih ljudi kolibe otvorene su gostu. Nitko ne smije, da ga pita, tko je i od kuda dolazi. Gost je čovjek božji i on može, da si nadjene ime, kakvo hoće i može da govori i priča, što želi!

— Hvala ti, veliki Kacike, na pravom domaćem gostoljublju. Vidim, Aboare će, da uzdržavaš neoskvrnjene običaje naših djedova.

A Majnija? Ona je odmah prepoznala mladoga i liepoga ratnika, koga je nedavno čuvala pod stablom araukarije. Aboareu je sjevnulo oko od radosti, kad je ugledao miljenicu svoga srdca. Ali oni se nisu odavali. Nitko nije ni slutio, da su

gost i Majnija već stari znanci.

Majnija je sama poslužila i dvorila gosta svoga plemena. A i njezin otac se pobrinuo, da što više ugodi svomu gostu. Čim se smračilo, namignu on dvojici svojih ratnika i oni odoše u naseobinu, pa kratko zatim povratiše se hrpom okićenih žena.

Poglavica ih uvede u kolibu, gdje je Aboare uživao u pogledima krasne Majnije.

— Naš je gost naša slava, reče Kacike. Mi nastojimo gostu tako ugoditi, da on zaboravi, da se nalazi medju strancima. One, koje su te dovele u moj dom, djevojke su i čekaju na ratnika, koji će njihovu ljubav izvojštiti. A ove žene ovdje, udovice su, koje su došle da te zabave.

Aboare skoči i odgovori poglavici: — Daleko budi od mene, da uvriedim krasne ove vaše udovice. No, reci mi Kacike, ako tvoj gost vidi u tvom domu nešto, što mu osvaja srdce, ako zaželi zadobiti ljubav koje djevice od tvoga plemena, što mu učiniti drugo, nego da ostane sam, zabavljen svojim mislima pod vedrim nebom, gdje može da motri sjajne zviezdice i sakuplja snagu, kako će se domoći one, koju mu srdce zavoli.

— Gostova je volja sveta, reče poglavica. Radi, što te volja!

— Ako si želiš steći ljubav i ruku koje od naših djevica, nitko ti to ne će priečiti, ali ćeš morati izpuniti one uvjete, koje ću ti sutra priobćiti.

Aboare se zahvali i izadje iz kolibe pod vedru noć, a pratio ga zahvalan pogled Majnijin.

Razočarane udovice vratiše se u svoje kolibe, žaleći, što su izgubile riedak užitak.

Aboare je sjedio na rubu šume, a misli mu se baviše krasnom poglavičinom kćeri. Ako je prvi njezin pogled i ranio njegovo mlado srdce, ovaj posljednji punio ga najsladjim nadama. I onako pun oduševl-

ljenja sanjao je o ljubavi, dok su mu ustne samo šaptale.

— Majnijo, sladja si od meda! Ti moraš da budeš moja...

U zoru narednoga dana, dočekao je Kacike Raboda sa svojim doglavnicima Aboarea. Čitava ga skupština veselo pozdravila.

— Gosti su nam dobro došli, klicali ljudi.

— Ako su tvoje jučerašnje rieči ozbiljne, reče poglavica Raboda, nemamo prava da ti priečimo, da izvedeš svoju nakanu. No moraš znati, da od onoga časa, kad si se izjavio, za koju si djevojku odlučio, prestaješ biti našim gostom, pa ćeš morati četiri puna mjeseca služiti otca one djevojke, koju si sebi odabrao. Treba da dokažeš, da si kadar sebe i svoju buduću obitelj hraniti, a morat ćeš pokazati i to, da si bolji od drugih prosaca... Još uviek si naš gost, pa ako ti se ne svidjaju ove moje rieči, a ti — ostani gostom, dok ti srdce ne zaželi u svoj nama nepoznati kraj. U zemlji našega plemena ne će ti past ni vlas s glave.

Aboare je mirno slušao poglavicu, samo mu je srdce jače zakucalo.

— Čuo sam tvoju volju, reče Aboare, pa znaj da ne odustajem od svoje nakane. Raboda, od danas pa do konca četvrtoga mjeseca sam tvoj rob, jer ljubim tvoju kćer Majniju i sve ću učiniti, što god zapovjediš, samo da stečem njezinu ruku.

— Tvrdi si orah izabrao momče, zamišljeno će Raboda. Četiri najhrabrija ratnika našeg plemena natječu se za ljubav moje kćerke. Medjutim — ja sam rekao, — a ti si govorio. Odsada nisi više naš gost. Reci mi ime, kojim da te odsada zovem.

— Zovi me Jaguar (amerikanski tigar), odvrati Aboare kratko.

Majnija je sve to slušala i svojim pogledima bodrila Aboarea, da pristane na sve uvjete, što će mu ih staviti njezin otac. Ta i ona ga voli, to se vidi iz svakoga njezina pokreta.

Aboareu bilo užasno težko. On, sin ponosnoga poglavice, izgubio je sada svoju neodvisnost, on mora nositi robske lance, — da bude sluga. Ali kad se je sjetio sladke Majnije, znao je svladati sam sebe...

Medjutim, nije bilo lako zadovoljiti staroga Rabodu, koji je navlaš htio da kuša mladića, koji se otima za njegovu kćer. Kad bi mu se prohtjelo lova, poslao je svoje sluge u lov, a prvi bi se vazda vraćao Aboare, naprtiv ili veliku srnu ili omašnoga tapira (tapir je vrst vodene svinje). Višeputa snizio se do prostog kućnog sluge, nosio je i drva i vodu.

Jedno mu samo bilo težko, što je Majniju vidio veoma riedko, jer ona nije smjela da obći sa slugom svoga otca. Mučno prolazila ta četiri duga mjeseca, duga kao vječnost, no i to je najzad prošlo, kao što sve prolazi u životu.

Što se više približao dan zlatne slobode, to je Aboare bio veseliji, jer je znao, da će uz slobodu zagrliti

i svoju milu Majniju. Suparnici ga gledahu preko ramena. A kako i ne će? Bio je najjači i najljepši, pa taj stranac odvest će najljepšu djevojku njihova plemena...

Na prvi dan petoga mjeseca sakupilo se na izkrčenoj šumskoj čistini gotovo sve pleme Koroadosa. Muževi su došli u podpunoj ratnoj opremi, a žene doniele neko piće što ga zovu hoklon (vrst pive iz kukuruze), da počaste njime svoje junake.

Poglavica Raboda, u svojoj kacičkoj odori, pozove preda se prosce svoje kćeri, kojima reče:

»Za vrieme od četiri mjeseca dokazali ste, da ste kadri hraniti vlastitu svoju obitelj i da ste pouzdane sluge. No dobar junak više vriedi no najbolji rob. Moju kćer dat ću onomu, koji se danas izkaže. Svi prisutni pozdravit će pobjednika, koji će mi biti zetom.

Ratne igre započele hrvanjem. Aboare obarao je svoje suparnike kao slabu djecu.

Kad se bacao kamen, težim je kamenom nadbacio sve ostale, a u skakanju nije se mogao s njime nitko takmiti. No sada je došla najteža zadaća. Dva starca doniela iz kacikovog doma ogromni luk s dvostrukom tetivom i ogromnu strielu. Raboda se podigne, obuhvati luk i reče:

»Malo je junaka, koji bi mogli ili znali odapeti strielu s ovog luka. Dok sam bio mladić, probile su striele s ovoga luka mnogo neprijateljsko srdce. Danas je samo moj hrabri sin Kao Badi kadar da se služi s posvećenim lukom Koroadosa. Tko hoće, da mi bude vriednim sinom, dostojnim bratom Kao Badija, mužem najljepše djevice našega plemena Majnije, neka pokuša sreću.

Plaho se odmakli svi ratnici od posvećenoga luka. Aboare stupi posriedi skubštine, prihvati luk i strielu. Donji kraj luka pričvrsti kraj nogu, dirnu lagano u tetivu, kao da je dodirnuo u tanke žice tamburice. Uzme ogromnu strielu, naduva se zraka, raztegne snažne mišice i odapne.

Poput lakokrile ptice uzdigla se strielica u vis i nestalo je s vidika. Aboare čekao je mirno. Za nekoliko časova pala je striela iz zraka silnom brzinom i zabola se duboko pred nogama Aboarea. Takove snage nisu još vidjeli Indijanci, pa su mu svi povladjivali, dapače i isti njegovi suparnici.

Iznenadjeni pako poglavica Raboda reče mu:

— Ako želiš steći ženu, hajde pa ju hvataj. Uzme Majniju za ruku, te joj šaptnu: »Bježi diete moje, eno lovca koji se sprema, da te zasužnji.«

Laka kao košutica odskakala je djevojka, a za njom Aboare.

Ali jao! Majnija je brža od njega i ne bi je bio nikada uhvatio, da se

ona nije okrenula sama i zaletila u njegov naručaj.

Raboda pozove mladića pred svoju kuću i reče mu: »Dok si bio sluga, zvao sam te Jaguare, a sada si muž moje kćeri, reci mi dakle pravo svoje ime! Tko si? Kojega si plemena?

— Odmah ću ti kazati Kacike, dozvoli samo da se preodjenem.

Aboare ode u šumu, gdje je spremio svoje haljine, pa se u brzo vrati u ratnom nakitu Botukudosa. Oholo stupi pred poglavicu, te mu reče: »Ja sam Aboare, sin Tamande, pobjednik Kao Badija, pa ako ga nema medju vama znajte da je u mojoj vlasti. Kad se pojavi na nebu drugi mjesec, odpremit će botukuške žene i djeca vašega najhrabrijega junaka u poljane mira i sjena.«

Izgovoriv to, okrenu im ledja i podje natrag u šumu, gdje ga u brzo nestane. — Jao nama, zavapi stari Kacike. Na noge, ratnici! Svi ćemo put zemlje Botukudosa, da

operemo ljagu s našeg imena ili da poginemo.

Medjutim, Majnija otišla u kolibu, gdje je smotala svoje bračne haljine i tiho krenula tragovima svog novog gospodara. Našla ga je na obali rieke Ivahy. Primaknuvši mu se ponizno reče mlada ženica: »Aboare, odsada sam tvoja robkinja, a ti si moj gospodar«.

Aboare gledao je u ženu djevicu, okupanu u svietlu mjesečevom, koje je sjevalo kroz granje na obalu rieke, što je tiho romonila bračnom ljubavnom pjesmom. Tigri i tapiri otišli daleko, da ne bune dva mlada srdca . .

Iz daljine čuli se samo ratni zvuci koroadskih trublja.

Aboare se nije mnogo brinuo za ratne pripreme neprijateljske, a Majnija u velikoj svojoj ljubavi posve je zaboravila, da je njezin gospodar i čovjek budući krvnik rodjenog joj brata.

Kraj bistrog potočića sagradio Aboare kolibu i živio tu s Majnijom

prve dane mladoga si bračnog života...

Medjutim približavao se rok, što ga utanačio stari Tamanda. Pleme Botukudosa pripravljalo je veliku svečanost. Muževi su pribavili obilnu lovinu, a žene su napunile zemljane sudove obljubljenim hoklonom (pivom). U posvećenom gaju Tarnauba pripravljale su neporočne djevice driemak Vaumga, koji se mieša u piće, da ratnici budu kod svečanosti bolje volje. Vaumga rabljen u malenoj množini djeluje narkotično i prouzrokuju ugodne snove, premda je inače ljuti otrov. Samo na stanovite neke dane bijaše dozvoljena Botukudosima upotreba tog driemka, koji su smjele pripravljati samo čiste djevice. — Mladi mjesec imao se pomoliti sutradan, mužko i žensko čekalo nestrpljivo zoru. Samo Kao Badi prezirno je gledao na sve te priprave i prezirno promatrao svoje krvnike. U gluho doba noći, prenu se on iz svoje običajne ravnodušnosti, te stane nešto napeto prisluškivati. Mora da su bili važni oni znaci, što ih je slušao. Iznenada podigne se on i oprezno odšulja u gaj Tarnauba, gdje uzme posudu sa gotovim driemkom i podje dalje u šumu...

Svanulo je jutro svečanoga dana. Sve urani veseleći se slavlju svoga plemena. No silno li se razočaraše Botukudosi opazivši, da je nestalo Kao Badija. Uzalud spremali oni svečanost. Glavna im je žrtva izmaknula.

— Hua! Hua! Strašljivica jedan, drečali po logoru ratnici. A onda su nadošle djevice javile, da je nestalo posvećenog driemka Vaumga. Biesni Botukudosi odlučiše poći za njim u potjeru. Stari poglavica Tamando imao je pune ruke posla, da ih primiri govoreći im: »Ostavite sudbini, da goni i bije strašljivicu! Imao je pravo da bježi. Ovlastio sam ga pred svima vama, da mu je slobodno učiniti što hoće. No vi dobro znate, da mu je budući život gori od smrti. Niti može k nama niti smije k svo-

jima. Bit će mu gore nego šumskoj zvieri, koja ima barem druga.«

Medjutim je stari poglavica nestrpljivo gledao prema zapadu. Tamando čekao je svoga sina. Sunce je već visoko odskočilo, a njega još sveudilj nema...

Tek oko podne pojavi se Aboare pri kraju šume. Ugledavši sakupljeno pleme i priprave za svečanost, podje do zemljanih posuda, u kojima bijaše priredjeno obljubljeno piće hoklon, te ih razbije svojim buzdovanom. Zatim zagrmi začudjenim ratnicima:

»Na noge, braćo draga! Koroadosi okružili Vas sa svih strana. Vodi ih stari njihov poglavica Raboda, gospodar luka s dvostrukom tetivom.«

Sve se uskomešalo. Svatko je bio uvjeren, da plemenu prieti velika pogibelj. Ali ujedno se pouzdaše i u svoga junaka i vodju Aboare. Za nekoliko časova bijahu Botukudosi spremni za boj i navjestiše ratnom trubljom »Buzinom« svojim neprijateljima, da ih čekaju. Koroadosi za-

posjeli su nedaleku šumu, dok su se Botukudosi namjestili na čistini pred šumom, iz koje se čuli glasovi: — Kukavice, koliki ste se spremili, da ubijete jednoga. Čujte sada posljednje naše uvjete. Predajte nam odmah Kao Badija i vašeg junaka Aboarea s Majnijom, koju je odveo iz naše naseobine, ili ćete listom poginuti svi od naših smrtonosnih strielica. Uzalud vam svaka obrana, ima nas ko lišća u šumi, a vi ste okruženi sa svih strana.

Poglavica Tamando odvrati:

»Koroadosi! Nevjerni ste kao i onaj vaš pas Kao Badi. Zar se ne stidite tražiti ga u nas. Bio je pobiedjen u pravednom boju, a on je sramotno pobjegao kao najveća kukavica. I vi ste došli ovamo po svoju sramotu. Sunca mi, nijedan od vas ne će ostaviti živ zemlju Botukudosa.«

Kao čopori gladnih vukova, bližale se obje krvoločne čete jedna proti drugoj, a strieleprosjecale zrak ko sitna kiša. Mnogi ratnici

valjali se već u svojoj vlastitoj krvi. Užasno je stalo bjesniti ljuto kreševo. Do dva srodna plemena lijala su krv.

Tada najedanput klonuše svima ruke i boj se prekine. Medju ratnicima osvane Kao Badi pokazajući desnom rukom prema iztoku i vičući, što ga je grlo dalo. Bilo je vidjeti, kako se biednik napinje, kako su ga boli svladale, jedva su se čule njegove zadnje rieči:

»Ne prolievajte bratske krvi. Onamo vas čeka veći neprijatelj. Branite se! Spasite se! To rekavši, strovali se mrtav na tle. Značajne ove rieči Kao Badija prekinule su bitku, a vodje obih plemena približili se truplu palog junaka. Na svoj užas uvjeriše se, da je bio pun rana što su potjecale od vatrenog oružja, a to je znak, da im svima prieti velika pogibao od bielaca.

Nad truplom Kao Badija, zavjere se oba plemena, da će zajedno vojevati i braniti se od bielih ljudi.

U predvečerje istoga dana vratiše se uhode i javiše poglavicama radostnu viest, da su našli na tabor bielaca, no da neprijatelj nije više opasan. Svi leže skvrčeni i mrtvi. Driemak-otrov Vaumga, što im ga Kao Badi ulio u vodu, uništio je bielce i spasio naša plemena od sigurne propasti, dok je sam Kao Badi platio to junačko djelo svojim životom.

Još iste noći sagradila su oba plemena veliku lomaču, na koju polože tielo Kao Badija i spale ga s velikim počastima. Nad pepelom Kao Badija potvrde ponovno oba plemena zavjeru vječnog prijateljstva i oba Kacika predadu svoju vlast mladom Aboareu, velikom junaku i novom gospodaru »luka s dvostrukom tetivom«.

Neprestani bojevi s bielcima iztriebili su malo po malo ratoborna plemena Indijanaca u državi Sv. Katarine.

Ostao je tek još Aboare, jedini član svog plemena, star, slab i ne-

moćan, obilazeći domove germanskih naseljenika s frulom u ruci. Danomice bi se čuli glasovi s njegove velike bambusove frule: »Bim, bim, bam, bam!« a dobroćudni Niemci govorili su: »To svira frulu ludi Aboare, zadnji potomak divljih Botukudosa«.

SAJDER BOJE

Lagarda je doduše mala riečica, ali ipak znamenita za putnika, osobito ako je osudjen bio, da prevali nekoliko stotina kilometara kroz somalsku pustinju i dankalsku stepu. Za vrieme kiše uz riečicu nitko ne stanuje, nu sada u suho doba gotovo čitavo pleme Ito-Galaca, koje napučava dolinu Oâša, se ovdje nakupilo. — Lagarda! Lagarda! viču naši vojnici, a mazge i deve zaborave na umor i nagnu trčati, da čim prije do vode stignu. Bolje je dobar glas, nego zlatan pas! Ljudi nas dobro poznaju u ovoj okolici, premda je naš djelokrug odavle za nekoliko stotina kilometara udaljen bio.

Na večer prijavi se galski poglavica Šajder Boje sa raznim darovima, ali na čudo nam bilo, da darovi bijahu veći i bogatiji, nego je to običaj ovdje.

Poslije običnih pozdrava i upita za junačko zdravlje, ustane šajder Boje pokloni se i reče nam: — Znamo dobro, da ste prijatelji s našim gospodarom Ras Makonenom.

Pošto nas je snašla velika nesreća, to Vas molimo da nam budete prijatelji i branitelji. Kako Vam je poznato, nalazi se sada Ras Makonen u Adis-Abebi kod čestitoga i velikog Negusa Menelika, a danas nam zapovieda njegov zamjenik Anto Benti. Prije nekoliko dana, dade mi ovaj javiti, da me treba i da dodjem u njegov dvor, koji je više od 8 sati hoda odavle udaljen. Nu kako vidite ja sam star i slab, a bič božji bije me, i s druge strane, žena i dva sina leže mi, kod kuće bolestni. Pa zato umolih Anto Benta, da se malo strpi, i da ću za nekoliko dana k njemu. Nu nije trebalo, da se ja do njega trudim, za dva dana eto njega sa svojim vojnicima k meni. Orobi i zaplieni mi sav imetak. Konje, deve, mazge, krave, ovce, koze i osle, a njegovi vojnici izbiše me na mrtvo ime, dočim mi se Bento rugao: »To ti je, Galče, kazna za tvoj neposluh.«

Ja tako neposlušan nisam, meni starcu se sve u grieh upisati ne može. Davno su već minule godine, kad sam u trku sa kopljem antilope i jelene ubijao. Ras i Negus su daleko a mi smo robovi, pa će gospodari više vjerovati vojnicima, nego nama.

Nu sada je Bog vas ovuda poslao, a mi znamo, da ste kadri pomoći nam do pravice, molim Vas, zauzmite se za nas, da nam se povrati, što je naše. Moja kuća neka je Vaša, kadgod budete tuda putovali. Stari šajder Boje, biti će Vam odan sluga i prijatelj!

Utješismo staroga uz obećanje da ćemo nastojati, da mu se vrati zaplienjeni imetak.

— Pošalji svoja dva sina nama u Adis Abebu rekosmo mu. Mi ćemo ih osobno odvesti k Ras Makonenu, a i sami ćemo govoriti za tebe.

Medjutim pogledajmo si ovu stvar u pravom svietlu. Naše izkustvo na-

učilo nas je, da ne vjerujemo sliepo riečima niti Galaca, a niti svih Abesinaca. Poglavica abesinski pozvao je poglavicu Galaca k sebi, da mu dadne kakve važne zapoviedi; Galac pako odgadjao taj nalog od danas do sutra. Nu to je voda na mlin Abesincu. Najmirnije duše zaplieni ovaj imetak Galca, kao čovjeka neposlušnog i revolucionarca. Jedan dio imetka mu obično povrati, drugi dio ostavi za uviek za sebe, a treći odnese svom poglavaru, pa opisuje prestupak Galca tako pretjerano, da se kazna veoma pravednom pričinja. Abesinci veoma ljube uzimati imetak Galcima, jer hoće da ih oslabe, pošto dobro znadu, da sit i bogat podanik, ne misli na bunu i ustanak. Drugi dan krećemo prema Adis Abebi, a prate nas oba sina Šajder Boje. Već smo prošli dolinu Oaš Fantale i Tateća-Malkam, pa se spremamo, da se uzpnemo na gore Švanske.

Kad eto u daljini hrpa konjanika, koja u divljem trku prema našem

logoru skreće. Ta to je Šajder Boje i Abesinac Benti, koji mu je zaplienio stoku. Mudri Benti dočuo, da sinovi Šajder Boje putuju s nama u Adis Abebu, da ga obtuže, pa se prepao, i on povrati brže bolje Galcu imetak, a nas umoli, da ne govorimo o tome Ras Makonenu. Popismo u dobro zdravlje i prijateljstvo po čašu vina iz meda, kojeg je Benti u rogu sa sobom donio, pa svaki veselo svojim putem.

MOEMA

ČILENSKA LEGENDA

Arauko veliki vladao je hrabrim plemenom koje je obitavalo plodne doline medju brdinama, kraj visokog vulkana Čilion. Još dan danas ne miruje taj vulkan. Gusti oblaci dima, uzdižu se neprestano iz njegove utrobe, a kadkada, osobito noću razsvietli ogromni vatreni stup čitavu okolicu, te se niz brdo lievaju potoci lave. Arauko su i njegov puk smatrali to vatrometno brdo svetim, iz njegove nutrinje javljao im neki duh svoju volju, tako su im tumačili njihovi svećenici. Na podnožju tog vrha, okićenog izpod kratera vječnim sniežnim viencem, obavljali su svoje molitve i doprinašali su žrtve bogovima. Arauko je veliki ljubio svoje pleme, više nego svoju obitelj koju sastavljahu tri sina i nježna kćerka Moema; nu najmilija bila mu bojna slava. Iz boja je u boj vodio ratnike plemena, pobjeda

za pobjedom proniela mu slavu sve do granica Inkinog carstva.

Medjutim, svaka sila za vremena. Nezasitni i krvoločni Španjolci prodrli iz osvojene djedovine Inka u zemlje slobodnoga araukanskog plemena. Namjerili se, na dostojnog premca. Svaka ih stopa zemlje stajala ogromnih žrtava. Crveni sinovi kandora sa čilenskih gora, voljeli su sto puta smrt, nego sramotno robstvo. Arauko veliki, njegovi sinovi i mnogi ratnici podlegli su konačno i poginuli kao junaci pod smrtonosnim udarcima španjolskih mačeva.

Ostatak se plemena povukao na jug, medju nepristupne gorske klance i gotovo do danas sačuvali su Araukanci svoju divlju neovisnost i slobodu. Oružje ih nije bilo kadro pobiediti; njihov konačni pristup u redove, tako zvane civilizacije, postiglo je manje okrutno, nu podlije i nemoralnije sredstvo — »Alkohol«.

Španjolci su poslali najgore ljude u novo osvojenu i slabo napučenu koloniju Čile. Razbojnici, ubojice,

lupeži i politički odsudjenici, iz majke domovine i ostalih naseobina, morali su u znoju svog lica zasluživati svagdanji kruh od majke zemlje.

Ovi naseljenici oženili se sa zarobljenim ženama i kćerkama poginulih Araukanaca. Njihovi su potomci jezgra današnjeg čilenskog naroda. Takodjer i Moema, nježna mezimica najhrabrijeg poglavice araukanskog, postala je robkinja i supruga kapetana Bruna, novog zapovjednika čilenskih dolina. Akoprem je rodila gospodaru i suprugu petero djece, mrzila je iz dna duše krvnike svoje obitelji; a kad je prilikom jedne gostbe čula hvastanje kapetana Bruna, da je on vlastoručno ubio njezinog otca i braću, zaklela se, da će mu se ljuto osvetiti. Dugo je promišljala mlada indijanka kako da izvede svoju osvetu. Bolna i okrutna neodlučnost morila joj dušu. Svoju je djecu obožavala, a djeca ljubila i štovala su svog otca.

Kapelan, koji ju je pokrstio i poučio u novoj Kristovoj vjeri, rekao joj, da valja praštati svojim neprijateljima sve nanešene uvriede, jer Gospod veli: Osveta je moja, ja ću je vratiti.

Nu divlja krv araukanska, koja je tekla u njezinim žilama, i neki zlokobni glas — tajni glas — opominjao ju je neprestano: Osveti nas! Osveti se! Sjedeći u noći pred očevim domom zurila je u vatreni stup, koji se dizao iz zemaljske utrobe.

Medju vatrom i dimom ugledala je dragu sjenu svog roditelja, a njegov gromki glas, zapovjedio joj: — Ne zaboravi na svoju zakletvu. Vatra svetog brda neka ti razsvieti put dužnosti!

Kći Kacika Arauke, odlučila je konačno, da osveti poginulu porodicu.

— Bruno! — reče svom suprugu, — ti kao i ostali Španjolci, ljubiš zlato nada sve. Znam, gdje je sakriveno bogatsvo mog otca. — Nikada nijesam namjeravala odati tu tajnu, nu danas sili me neki unutarnji na-

gon. — Dodji! — Sliedi me! — Darovat ću ti vatrenog zlata, — koliko ti srdce bude željelo!

Oprostiv se od spavajuće dječice dugim pogledom čežnje i ljubavi odbrza po kamenoj i vratolomnoj stazi prema vatrometnom brdu.

Suprug Bruno sliedio je od pohlepe uzbudjenim srdcem. Dobar dio noći uzpinjali se preko pećina ohladjene lave prema vrhu kratera. — Stigavši do sniežne granice zaustavi se Moema i reče: »Svećenici plemena žrtvovali su bogovima od početka — vječnog sniega. Smrtnom kaznom bilo zabranjeno prekoračiti tu granicu. Jedini Arauko pregazio je snieg i led do vrha gore, gdje pokopasmo ono, za čim žudi srdce moje. Dodji, sreća te čeka!«

Južni je vjetar duvao hladnim zadahom, ko sjena uzpinjala se lakonoga Indijanka po ledenim izdubinama prama vrhu kratera nad snieg do pepela i vrućom lavom posutog tla. Pohlepni ju je Bruno sliedio. Kraj ogromne pećine zaustavi se

Guagua te zapovjedi mužu: »Kopaj tlo mačem!« Brzo prignuo se Bruno, kopa i znoji se. Lukava žena, zaostala malo i u čas obavila mu iznenada ruke, tielo i noge pripravljenom kožnom uzicom.

Nije zaboravila zanat svojih djedova. — Moema, na krštenju nazvali su te, Antonija! Zar je stari vrag ulegao u tvoju dušu? Zar si me dovabila s izdajničkim namjerama ovamo?« Zajauče bolno, uzko sapeti kapetan Bruno!

— Slušaj me, krvoločni ludove; reče mu grozna žena obasjana žarom vatre iz vulkana: — Bila sam tvoja žena, majka sam tvoje djece, nu prije svega kći velikog junaka Arauke. Pod tvojim su mačem poginuli, moj otac, moja braća i hiljada kršnih sinova moga plemena, pogubili su ih tvoji krvoločni ortaci. Svima se ne mogu osvetiti, nu tebe žrtvovati ću Araukovoj sjeni. Obećala sam tebi zlata. Duboko ćeš ga dolje na dnu vatrenog jaza naći!

— Pred žrtvenikom tvog svećenika, prisegla sam vjernost. Moema pratit će te vječno! Iz njezinih su očiju vrcale iskre divlje ludosti. U mašti slušala je neprestano glas Araukov:

— Moema, neka ti vatra svete gore razsvietli put osvete!

Niem, prestravljen promatrao je sapeti muž. Ko diete podigla ga araukanska žena u svoje krilo, i hrleći prama nekoliko metara udaljenom vatrenom ždrielu, šaptala mu:

— Tvoja djeca neće znati za roditeljske zločine, sjena Arauka zove nas, o sveta vatra, očistit će tvoje griehe!«

Na rubu kratera u vatrenom stupu dočekao je Arauko. U njegove ruke predala ga supruga. Vatra ogrlila ih, zasjavši neobičnom snagom. U utrobi zemlje je zatutnjilo grozno. Moema i kapetan Bruno propali su u bezdno!

Kad se na iztoku počelo pomaljati sunce, probliedio je, polagano

ognjeni stup, samo se gusti i tamni oblaci otrovnog sumpornog dima uzdizali tromno nad tim paklenim ždrielom, gdje se netom dovršila jedna od ljudskih tragedija!

KAKO SE KROJI PRAVICA

U BRAZILIJANSKOJ PRAŠUMI

— Kompadre (Kume), uvjerevam vas, da možete mirne duše započeti parnicu proti Jožeku. Glupan od sudca misli, da je pozobao svu mudrost, jer je učio zakone. Nu polako! Mi živimo u prašumi, a naša pravica je različita od gradske.

— Dobro je, dottore, — odvrati mušterija, pošto mi je jamčiti, da ću izvojštiti pobjedu, poslat ću Vam još danas prokuro, (punomoć). Medjutim dosta smo se načavrljali, pa mislim, da sam Vam sve točno razjasnio, idem pogledati Rocu (izkrčeno polje u šumi). Kukuruza je izašla, da je milina gledati, a i mom paripu predugo je čekati na suncu. Do vidjenja, gospodin Čiko! Ostaje kako smo se dogovorili!

Odvjetnik izprati svoju mušteriju do vratiju, koji si zajaši šepavog konjića i izgubio se skoro iza ugla prve ulice.

— Uf!! Biti će vražjeg posla reče sam sebi gazda, — vraćajući se u sobu, nu ne smeta. Mora, da bude — ja želim bud milom, ili silom!! Inače trista mu nakova!

Pa tresne ljuto šakom po stolu, da se u starom naslonjaču dremajući mačak tako prepao, te je razbio prozor divljim skokom i nestalo ga u vrtu.

Prestrašena doleti kućedomaćica i zavapi:

»Ta jesi li poludio Čiko? Što se je dogodilo za Boga miloga?

— Muči ženo. Ajde u kuhinju za tvojim poslom, pusti me na miru, evo za čas ću i ja na ručak. Čovjek koji počinje da razvija toliku energiju, nije više ni manje ni više, nego politički glavar gradića. Capao Bonito istoimenog okružja gospodin Čiko. Teixera Mendes.

Crvena kosa i žuti brkovi, napuhnuto lice i vatrene crne oči odaju značaj nasilan sposoban učiniti za svoj probitak svaki dopušteni i nedopušteni čin. Gradić Capao Bonito,

u kom se zbila naša istinita pripoviest, razdieljen je u dva politička tabora. Umjereni gradjani pod vodstvom okružnog sudca, protivni su ogromnoj stranci, Čike-Mendesa, koji je imenovan političkim vodjom od vlade u Sv. Paulu rad svog upliva medju seljacima prašume!

Ako prem Čiko nije učio za odvjetnika, zastupa pred sudom parnice svojih sugradjana. — Tko želi da dobije parnicu, pa bila i najzamršenija, treba da se obrati na Mendesa, a to je poznato u gradu i cielom okružju.

Gospodin sudac Antonio de Sua nastojao je više puta, da obori ogromnu odvjetničku slavu Mendesa, nu uzalud. Čiko je prevejan čovjek, pa znade uporabit silu i krive svjedoke, grožnje i molbe, da dođe do cilja.

*

Od posljednjeg dogovora sa svojom mušterijom prošla su tri mjeseca. Parnica proti Jožeku započela

je i primiče se koncu. Osobe ove parnice pripadaju najuglednijim obiteljima grada. Čiko osobni i politički neprijatelj tuženog, akoprem uvjeren, o prava potonjeg, napinje sve sile, da izvojšti pobjedu. Uzrok parnica nije osobit. Radi se za nekoliko rali šumskog posjeda. Da izmedju stranaka nije po sriedi osobno neprijateljstvo, lako bi se oni naredili.

Posjednici od 5 do 8 hiljada rali ne mare mnogo za krpicu pošumljene zemlje — koja i onako leži bez koristi. Parnice su u Braziliji veoma skupe. Potroši se uviek više nego iznaša vriednost onoga, što se parniči. No u tom slučaju radi se o časti dviju obitelji, dviju stranaka. Svaka hoće, da dokaže kolik je njezin upliv kod suda i u mjestu. Čitav se gradić uzrujao, ne govori se o drugom već o sutrašnjoj odluci suda!

Okružni sudac sjedi kod pisaćeg stola, duboko zamišljen. Ne može se odlučiti, da izpuni arak papira, sa

načelnim nadpisom »Sentenza.« (odluka).

— Ako proti zakonu dajem pravo Čiki Mendesu, izgubit ću sve prijatelje, koji su me do danas poštovali i radim proti savjetu... mudrovao je gospodin Antonio!!

— Ako podpišem sudbenu odluku po pravu i zakonu, osvanuti će mi crni petak, jer je zulumdjija Čika u stanju ubit me i zapalit mi krov nad glavom?!

Kako je dugo trajao taj boj izmedju dužnosti i straha, ne zna se. Drugi dan proglašena je osuda iziznenadila nemalo sve stanovnike. Stranka Čike Mendesa, osudjena je na platež sudbenih troškova, a parnica je proglašena ništetnom. Sud je već poslao prijavu na državnog odvjetnika, da zatvori nadriodvjetnika Čiku, koji da je htio prevariti sud, predstavio krive spise, i rabeći grožnje proti sudcu, da ga prisili izreći osudu njemu u prilog.

Neprijatelji Mendesa slave veselicu; govori se javno, koliko će mjeseci Čiko odsjediti u hladu. Pred kućom Jožeka svira glasba, rakete se pale, a u domu se pleše.

Sve su prijateljske obitelji prisutne, a da veselje bude podpuno, nestrpljivo čekaju na dolazak sudca Antonija. Već se je izgovorilo mnogo kićenih zdravica, druga je četvorka odplesana kad nahrupi u sobu crna sudčeva služavka i zavapi: »Za Boga, u pomoć! Sudca ubijaju!« U tren oka razidje se družtvo, žene i djevojke u domove, a mužki do kuće sudčeve. Medjutim nisu mu mogli više pomoći!

Čiko Mendes okružio je kuću gospodina Sue sa stotinu dobro naoružanih seljaka. Pokućstvo tovari se na dvokolicu pod jarmom volova, a samog sudca posadili su na osedlanu mazgu.

— Putuj mudri sudče do Sv. Paula, te se ne vraćaj nikad više u moje okružje, ako ti je život mio, pa mi reci hvala, da si danas iznio živu glavu! reče mu porugljivo Čiko. A vi ostali razidjite se odmah, ako

ne želite upoznat se olovnim zrnjem. Ja sam gospodar prašume, i odgovaram za mir i red, a kako se postupa s buntovnicima, vidjet ćete odmah, ako ne poslušate moju zapovied!

Protivna je stranka slabija, bez oružja, treba poslušati i gnjevnim srdcem čekati bolju zgodu. Prosvjedovanje sudca ne pomaže ništa, oružani ljudi prate ga i dobro, da ga nisu ubil.! Gospodin Sua tješi se, da će u glavnom gradu naći zadovoljštinu i osvetit se onim razbojnicima...!

Medjutim je prošlo nekoliko mjeseci, a Čiko upravlja kao i prije okružje i gradić Capao Bonito!

Izbori su pred vratima, iz glavnog grada došao je novi sudac donio Mendesu pismo, predsjednika političkog odbora.

U tom pismu izriče se Čiki zahvala. Radi patriotskoga rada i nada se, da će i u ovim izborima za vladu pobjediti.

Razumieva se, da je novi sudac

započeo novu parnicu proti Jožeku i izrekao osudu u prilog Čiko Mendesove mušterije.

U to ime slavi se pobjeda pred Čikinom kućom. Nekoliko crnaca sakupilo se pred občinskom sgradom, koja služi i za sudnicu. Pije se rakija i pivo u zdravlje obljubljenog gospodara prašume. Jedan izmedju njih, koji znade čitati, upiljі oči u nadpis nad občinskom sgradom razsvietljen čadjavom svietiljkom i nazdravi drugovima:

Eviva justicia, Igualdade-e humanidade!

Eviva nostra Chefe Čiko!

Živila pravica, jednakost i čovječanstvo!

Živio naš gospodar Čiko!

POSLJEDNJI INKA

Iza Kolumbovog odkrića novog svieta današnje Amerike, mnogi španjolski pomorci, vojnici, svećenici i pustolovi povjeriše svoju sudbinu takozvanim karabela, jedrenjačama i uzburkanom moru, u potrazi za novim nepoznatim zemljama i žutim zlatom. Medju njima se ističe u prvom redu, zloglasni Franjo Pizaro, ji je osvojio za Španjolsku bogatu državu cara Inke, današnju republiku Peru!

Plemeniti španjolski istraživač Vasko Nunes de Balboa, proputova početkom šestnaestog stoljeća Panamsko tiesno i prvi put dopre do obale Tihog oceana. Poslije se je njegov drug Franjo Pizaro odciepio od kraljevske matice, te na svoju ruku nastavio potragu prema jugu!

Sagradivši tri male jedrenjače od tvrdog drva panamske šume Pizaro zaplovi na jug nepoznatog mora, te

se izkrca na peruanskoj obali, blizu današnjeg gradića Tumbles.

Bez da je i slutio, Pizaro nabasao na veliku, bogatu i dobro uredjenu monarkiju; jedinu u Južnoj Americi.

Osvojenje ove carevine za španjolsku krunu se može pripisati odvažnosti, okrutnosti i vjerolomstvu Španjolaca kao i povjerenju i miroljubivosti onih naprednih južnoamerikanskih urodjenika.

Bez odpora kao prijatelj i božji poslanik, Pizaro je proputovao sa svojim vojnicima Inkino carstvo sve do glavnog grada Kuzko, na obalama gorštaka Apurimak. Nu žali Bože! Španjolci su naplatili crnom nezahvalnošću povjerenje i gostoprimstvo urodjenika, zarobiv im cara Inku Manka Kapaka, kao i sve uglednije plemićke obitelji. Prije sretna i slobodna indijanska carevina je postala u malo mjeseci sužanj španjolskih pustolova. Kroz nekoliko desetaka godina uništili su Španjolci preko jedan i pol milijuna radinoga i kulturnog naroda. Plodne i gusto

naseljene peruanske doline, pretvoriše u pustinje i ogromna groblja, a ostatak Indijanaca pobježe u visoke i nepristupne andiske gore. Potomci onih bjegunaca žive tamo i danas u najvećoj biedi i zapuštenosti pod imenom Inka. Nesretni je pako car Manko Kapak umolio pobjednika Pizara da mu pokloni život i slobodu, a u zamjenu, da će napuniti suhim zlatom veliku dvoranu do visine, koju Pizaro, domaši svojim mačem. — I zbilja, Inka je izpunio svoje obećanje, jer su njegovi vjerni podanici donašali zlata kroz puna tri mjeseca sa svih strana širokoga carstva. Kada se Pizaro dočepao tolikoga bogatstva o kakvom prije ni jedan europski vladar nije sanjao — prekrši svoje obećanje i zadanu tvrdu vjeru, pa dade smaknuti Inku Manka Kapaka, sve članove njegove obitelji kao i množinu domaćeg plemstva...

Potomci peruanskih urodjenika koji žive na andinskim brdima, sačuvaše uspomenu svoje nekadašnje moći i slave, te pričaju sliedeću dirljivu priču o koncu svog posljednjeg domaćeg vladara:

Car je Inka-Manko-Kapak sin sunca, čiji zlatni traci oplodiše utrobu najljepše peruanske princese, njegove majke...

Njegov porod, nesretnu mu smrt i propast njegovog carstva, bijahu prorokovali svećenici sunca, pred tri stotine godina u svom hramu u bielom mramornom gradu*.

Prije dolazka bielih ljudi, Inkino je carstvo bilo na vrhuncu svoje moći. U zemlji nije se znalo za biedu, jer je svaki stanovnik bio obvezan da radi prema svojim sposobnostima i tako se živjelo lako i sretno.

* Glavni Hram Boga sunca i bieli mramorni grad je odkrila god. 1900. Peruanska, arheološka misija na zapadnim andinskim ograncima na lievoj obali gorištaka Apurimak, nedaleko od sadašnjeg grada Kusko. Zidovi bielog mramornog grada djelomice su sačuvani, zagradjeni su od ogromnih istesanih mramornih kocaka, te se protežu amfiteatralno šest milja. Lieva strana Apurimaka zatvara amfiteatralni otvor. Na iztočnom se dielu grada nalaze dobro sačuvane razvaline hrama.

Nad narodom je vladao car »Inka« okružen savjetom najmudrijih ljudi. Djeca, kad bi navršila osmu godinu, pripadala su državi, koja ih odgajala prema sposobnostima za svećenike, vojnike, obrtnike, ratare i mornare. Nitko nije imao osobnog posjeda, jer je sav Boga Sunca imutak bio zajednički pod upravom države, a svaka je obitelj dobivala sve nuždno za život iz državnih spremnica. Novac se nije niti poznavao, a bio je i nepotreban.

Božanski sunčani traci kojima doprinašahu svećenici obilne žrtve zemaljskih proizvoda, širili su posvuda bujni život, obilna voda u andinskim brdima natapala plodna polja, a zlato i srebro iz rudokopa i rieka služilo je jedino za nakit božjih hramova i carskih palača (ova pučka predaja odgovara poviestnoj istini).

Poslije tristo godina se izpunilo proročanstvo sunčevih svećenika. — Bieli ljudi, vragovi u ljudskoj spodobi ubiše plemenitog cara te uništiše veliki jedan narod.

Nesretni vladaru Inka, Manko Kapače. Prekasno si uvidio prevaru Španjolca. Medjutim, počivaj mirno! Carstvo tvoje je moralo propasti. — Evo kako:

Omiljela kći cara Manke živjela je u palači izpod bielog mramornog grada kraj izvora čudotvorne vode. Nazvaše je Puna ili kćerka visina. Samo ona pijaše čudotvornu vodu iz studenca koja joj otvorila oči, da čita buduće dogodjaje u pločama sudbine. Godinu dana prije dolazka Španjolaca, Puna je urezala oštrim alem kamenom u mramornu ploču buduću nesretnu smrt svog otca i propast svoje domovine, te tako potvrdila staro proročanstvo sunčevih vrača.

U strahu za sudbinu domovine i trepteći za život roditelja svoga, zapovjedi plemenitom mladiću Mayi svom vjernom sluzi, da ode do cara Manke i da ga upozori na buduću skoru pogibelj. Stignuv do cara, Mayo se živo trsio da ga uvjeri o istinitosti Punine poruke. Ali zavidni

dvorski savjetnici ocrniše mladića, da je došao s namjerom, da otruje cara, jer se žudi oženiti s Inkinom jedinicom i proglasiše izmišljotinu staro proročanstvo vrača kao i najnoviju opomenu djevice Pune.

Kad su se izkrcali prvi bieli ljudi na peruanskoj obali, bezdušni savjetnici u strahu za vlastitu kožu uvjeriše cara, da je njegov otac Bog-Sunce, poslao svoje glasnike, kojima je povjerio »nebesku vatru«. Kada je car uvidio, da je prevaren, bilo je prekasno. On je čamio u španjolskom sužanjstvu, a puk pogibao, razpršen na sve strane, ko stado Ljama* bez svog pastira.

Kako je poznato, Španjolci su imali puške i topove.

Da spasi život i slobodu svog vladara, puk je donosio Španjolcima

* Llama, čitaj Ljama, je vrst malene deve živi u stadima na peruanskim andinskim brdima. Na ledjima prenaša teret (oko 100 libara po prilici) Iz njezine vune tkaju urodjenici odielo i pokrivače, te se hrane njezinim mesom.

ogromne množine zlata i srebra. Nu uzalud je bilo svako mito. Španjolci su zadržali zlato, te pogazili zadano obećanje.

Za vrieme svih tih dogadjaja plemeniti je Maya neprestano u tamnici čamio zaboravljen od svih, sigurno bi poginuo bio od gladi, da mu nisu vjerni prijatelji kriomice donosili hranu...

Kad je dočuo Maya u svojim uzama za nesreću domovine i robstvo svog cara, nagovori prijatelje, koji su mu donašali hranu, da pokušaju složnim silama osloboditi cara Manka Kapaka. Mayina podzemna tamnica se nalazila izpod odaje u kojoj je robovao car. Maya i drugovi prokopaše tajni hodnik, kroz debele zidove, sve do Inkine odaje. Sve je bilo spremno, za carev bieg.

U nedalekom prolomu kraj rieke, Apurimac jedinica je Puna čekala željno svog roditelja.

Nu sudba je nesmiljena.

U vrieme biega, baš u noći prije carevog smaknuća, žestok potres za-

trpa otvoreni podzemni prolaz. Inkin je spas bio onemogućen.

Sliedeći dan poginu posljednji car peruanskih Indijanaca od mača bielog krvnika. — A njegova duša?

Odletila je u stan svoga otca, u zlatne sunčane poljane mira i blaženstva!

Nesmiljeni Španjolci smaknuše u isto vrieme sve plemiće, svećenike i prostake, koji su naricali za carem. Jedini Maya spasio život biegom, pa odnio ucviljenoj Puni posljednje pozdrave umorenog otca.

Malo mjeseci poslije umre i Puna u nepristupnom gorskom klancu, u ondašnjem malenom hramu svetog Sunca, okružena ostatcima sunčevog svećenstva i plemstva. Njezino posljednje proročanstvo navješta buduće uzkrsnuće Inkinog carstva pod znacima otca zemlje i ljudi...

Zlatnog Boga Sunca.

JEZERO IPACARAY

Na zapadu velegrada paraguanske republike, Asuncion, zaokružili su valoviti brežuljci ubavo jezerce, koje tvore vode, što dolaze sa gorskog lanca, Siere Leon i Sv. Tomas. Na sjevero zapadnoj obali spojeno je ovo jezero s otokom Salado poznatom veleriekom Paraguayriver. To je Lago del Ipacaray sa mjestancem San Bernardino ili Nizza paraguajska. Indijanci Guaranij čuvaju o jezeru sliedeću priču:

— Gdje danas talasaju valovi od obale k obali, bile su u prastaro vrieme naseobine naših otaca. Lov bio obilan, šumski plodovi i med pčelica hranili ih. Kad je bilo dovoljno kiše, nije im manjkalo vode. Kadkada znala je kiša izostati po više mjeseci.

Svi bi bunari presahnuli osim jednoga, koji jedvice namiriva potrebe plemena. Naravno, da su nad tim vrelom postavili stražu!

Jednog dana dodju do stražara dvije biele žene, mati i kći. Mati sieda, a kći plavka, s velikom zlatnom kosom. U ime Boga zamole stražare, da im ugase žedju, nu tvrdokorna srdca njihova, ne htjedoše izpuniti molbe. Preko noći izdahne djevicą, a mati od silne tuge počne plakati i moliti Boga, da dade više vode, no trebaju onim okrutnicima, koji su kratili njoj i nesretnoj djevici ugasiti si žedju. Kletva majke doprla do nebeskih visina i bi od Svevišnjega uslišana. Iznenada nahrupi iz vrela množina vode; potopi tielo djeve, majku, stražare i čitavo pleme, te stvori jezero, Ipacaray, koje nas opominje, da budemo milostivog srdca, ako sebi želimo dobro.

LOS PENITENTES

POKORNICI

Velika transkontinentalna željeznička pruga koja vodi iz Argentine u republiku Čile, mora presjeći vrhunce nepristupnih i vječnim sniegom pokritih gora, južno-američkih Anda, prije no bi se spuštali, u rajske doline pacifičkog žala....

Nema putnika, komu ne bi zapelo oko na čudnovatoj formaciji (obliku) skupine brda, koja se vide, kod prolaza argentinske granice. Urodjenici ih nazivaju Los Penitentes. Željezna pruga imade na ovom mjestu visinu od 2,610 mtr., a brda Penitentes nadmašuju 3,858 mtr. nad morem. To su vršci nakićeni osamljenim pećinama, koje se motre sa malo mašte kao klečeći griešnici. Temelj na kom kleče, sličan je veličanstvenoj katedrali. Stari fedan, andinski vodič, pripoviedao nam o Penitentima sliedeću pričicu:

— Bilo to u vrieme kada su bieli ljudi došli u tu zemlju. Prolaze kroz brda, poznavali su mnoga jaka plemena, svako pod vladom jednog poglavice.

U dolini, koja se danas zove Punta de Vacas živila je moćna obitelj: otac Zoli sa 20 sinova.

Sestara nisu imali, a majka im umrla, te su živjeli samcati u špiljama, hraneći se lovom guanaka i korjenjem. Poznavali su sva tajna spremišta žutih i bielih kovina. Velika njihova tjelesna sila, uzoholila ih tako, te su si utvarali, da vriede više, no ostali ljudi, i tko bi prolazio putem, nosio bi glavu u torbi, jer nije bez njihove dozvole siguran bio za život.

Oholost izpunila je tako njihova srdca, da su se počeli rugati velikom duhu, koji nam je svima dao život. Svaki put, kad bi izlazio mladi mjesec, uzpeli se oni na brdine, te kad bi ugledali mjesec i zviezde vikali bi silnim glasom: »Izadji bliedi mjeseče! Pokažite se sjajne

zviezdice! Klanjajte nam se, jer mi smo braća velikog duha, tu je naša sila, veća nego njegova na drugim mjestima... Koliko su vremena vodili taj bezbožni život, ne zna se — nu jedan od njihovih teklića, vidio ih zadnji put uzpet se na brdo.

Potres i vatra iz neba i volja velikog duha ubila ih iznenada, te ih pretvorila u kamenje, u obliku, da se moraju klanjati svemiru do konca svieta, i da služe čovječanstvu za primjer: — »Jer tko visoko leti nizko pada«, završio je vodič ovu priču.

Penintentes zovu se sniežni stupovi na visokim poljanama, Kordiljere Anda, te su slični bielim fratrima kad kleče. Njihova formacija pripisuje se suncu; ledenom vjetru. Sunce topi snieg, a hladni vjetar ledi vodu, pokrivajuć ju uzvitlanim sniegom.

OSVETA BOTUKUDESA

Prigodom putovanja kroz prašume države sv. Kate u Braziliji stigli smo nedaleko dolnjeg toka tajinstvene rieke Timbo, na čistini od jedno 200 četvornih metara. Naši su pratioci braća Rusini iz naseobine Lucenas, osim jednog sjedoglavog Brazilijanca Lorenzo Ribero. Četiri dana trebalo je, da dopremo kroz prašumu, do te ledine, koju sječe putić vodeći prema jugu, u državu Rio Grande de Sul i dalje Uruguay republiku. Četiri dana živjeti ko divlja zvier, ne spavat po noći i trpiti sve moguće oskudice, za slabu nadu, da će nam uspjeti sresti i obćiti s nepoznatim Indijancima Botukudos nepojmljivo je za naše pratioce.

Kada je u logoru zaplamsala vatra, i trbuh bio namiren grahom i suhim mesom, smijali su se mladi Rusini i govorili medju sobom zlom portugištinom, da Indijanaca uobće nema. — Četiri noći stražarili smo — čuje se njihovo mrmljanje, nu bili

smo daleko od puta, pa ako i nema divljih Botukudosa, mogao je lako iz busije banuti tigar i podrapati nam lica. Danas bili bi ludi, da ne spavamo, kraj puta smo, Indijanaca ni za liek, a i divlja zvjerad ne će blizu našoj velikoj lomači.

— Gringos! Gringos! (diegos-lude) Uzmite malo vode u usta i sjetite se, da je jezik bič zadnjice! reče iznenada stari Ribero; takovih kao vi bilo je već mnogo, a mnogi se i nasamarili; a da se uvjerite pričat ću vam sada, što se pred malo godina na ovom mjestu dogodilo: »Prije jedno 6 godina prolazila je tim putem karavana sastavljena od 6 momaka, jednog dvanaestgodišnjeg dječaka i nekoliko natovarenih mazga. Pustiv životinje u šumu, da traže pašu, tovar pokriv da ne trpi od noćne vlage, zapalili su momci vatru i objesili nad njom lonac sa grahom. Malome prepustili da kuha večeru i da pazi na životinje, a oni se protegli po šumskom tlu i zaspali ko klade. Tvrd mogao je biti njihov san, či-

tavu prijašnju noć plesali su fadango (narodni ples u Braziliji) u jednoj prijateljskoj kući. Grah ključa u loncu, mali proživi vatru sa dvije nove trieske, zahvati vedro i podje k bližem potoku, da donese vode.

U taj čas izadje iz guštare nekoliko tamnih sjena, približe se oprezno zaspalima i sa šest sigurnih udarca razmrskaše im glave drvenim buzdovanima. Jedna od žrtva, čini mi se, da nije odmah poginula, podignuv se, nastojala je, da se brani, nu novi udarac obali je na zemlju nedaleko od umorenih drugova...

Dok se to dogadjalo na ledini, sliedio je jedan izvanredno visok Indijanac malog, i baš kraj vode odbi nesretnom djetetu glavu jednim zamahom noža...

Ključa grah nad vatrom, koja je počela jenjati, nu divlji sinovi prašume još nisu bili zadovoljni svojim nedjelom. Liečnici bielih mogli bi oživiti žrtve, pa s noževima razsjekli im tiela, a strielicama ubili mule, porobili sav tovar, koji je sastojao od

vrća šećera i od nekoliko bačvica rakije. Ukljukčio grah nad vatrom, još bolje no prije, jer ju potiču Botukudosi suhim granjem i peku meso ubijenih mazga. Meso jedu pohlepno, a grah ne diraju, jer se boje hrane bielog čovjeka...

Ostao lonac s pregorjelim grahom, a okolo njega razsječena uda žrtava, dočim se okrutni Indijanci povukli u duboke šume, zadovoljni svojim junačkim djelom...

Sliedećeg dana bio sam je s nekoliko drugova prvi putnik, koji je naišao na užasne ostanke kršćanskih tjelesa!

Bez odmora tjerali smo životinje dan i noć, da prijavimo ovu nesreću oblastima u gradiću Rio Negro. Redarstveni častnik sa nekoliko vojnika i mi se povratismo, da pokopamo mrtve i da progonimo ubojice.

Po nadjenim ostancima zaključili smo, punim pravom na pripoviedani dogadjaj. Prodriev guštaru, vidjeli smo prignječenu travu i stabljike, na kojim su Indijanci dulje vremena

ležali u zasjedi i strpljivo čekali, da zasite svoju osvetu proti bielcima.

Slicdeći njihove tragove, krenusmo prema obalama rieke Timbo istim putem, kojim ćemo sutra proći! Drugi dan namjerili smo se na otvorenu kolibicu, u kojoj se dimili ostanci vatre, a kraj nje nekoliko pletenih košarica, lukova i strjelica. Neoprezni vojnici požure se da stignu prvi i poberu predmete, nu iznenada propadu u duboku jamu. Zar ne, lukava je ova indijanska gamad? Na dalji progon nije se moglo misliti. Malo nas je bilo, a osim toga ne možemo ostaviti bez pomoći tri ranjena vojnika, koje smo težkom mukom izvukli iz jame...

Sedam osamljenih krstova, zaraštenih, tako, da ih je težko odkriti, sjećaju na tužni konac neoprezne mladosti, za to vam velim: Pozor, momci!! Budno oko i puške u ruke, jer ne znademo gdje vrag na nas vreba, završi sjedoglavi Brazilijanac ovu istinitu priču!

VESELE i KRVAVE USPOMENE

IZ CENTRALNE BRAZILIJE

Na sjeveru izmedju Bolivije i Paragvaja, nalazi se, jedna od najbogatijih pokrajina republike Brazilije, poznata pod imenom Matto Grosso (Gusta šuma).

Glavna vrlina koja resi pučanstvo ove zemlje, jest neizmjerna gostoljubivost. Tko hoće može da putuje čitav svoj život, od jedne kuće, do druge i uviek će biti primljen s izvrstnim gostoprimstvom. Proći kraj jedne kuće i ne svrnuti se u nju najveća je uvreda za kućedomaćinu.

Prilikom našeg putovanja od luke Sv. Roka, pa sve do gradića Corumba nismo imali zgodu, da potrošimo ni jednog novčića. Od farme do farme, ostavljahu nam dobroćudni stanovnici na razpoloženje, konje i dvokolicu pod jarmom volova. Ako u drugog, koji te redke čita odnese sudbina u Matto Grosso; neka prije svega svoje srdce ogrne trostrukim željeznim oklopom. U zemlji imade

više djevojaka, no mužkih, a bome nisu ružne, pa svaki zdrav i naobražen mladić vriedna je žrtva. Sami otci nude svoje djevojke za ženidbu. Koliko smo puta morali slušati govore otaca već za udaju zrelih kćeri: »Jeste li oženjeni ili mladoženje?« Odgovoriv, da smo slobodni, rekoše nam napola u šali, a napola ozbiljno: »Pa zašto odlazite iz naših strana, ostanite ovdje, i oženite se. Imade u nas biser liepih djevojaka, koje ne će biti gorje od onih iz vašeg kraja! Danas na večer pripravljam u kući ples, imati ćete kada, da se dobro pozabavite, pa tko zna ne će li vam omiljeti koja od naših ljepotica?« reče nam lukavo smješeći se gazda don Pedro de Albuquerque, jedan od najbogatijih kravara, nedogledne ravnice »Campos de Vaccaria«. Siromašne naše noge, one probdjele noći.

Uz srdce drapajući ritmus harmonike i gitare, moraš da plešeš, hoćeš ili nećeš, da ne uvriediš kućedomaćinu i da te djevojke ne proglase za divljaka!!

Mužkarci piju rakiju i pivo, a žene i djevojke časte se kolačima i sladkim vinom.

Malo po malo razgriju se živci, djevojke se previjaju kao paome, dočim im iz tamnih zamamnih očiju frcaju žive iskre. — Pleše se »fandango« (narodna igra). Plesači čas se raztaju, čas primiču, napokon obavije momak djevojku oko pasa, pa ju pritisne strastveno na svoje grudi, a ona mu pruža dražestnim smieškom svoja ustanca. Ako ju poljubi, to znači, da ju izabrao vjernicom. A u tome nema šale, jer da lomi rieč, otac ili braća bome ubit će ga ko zeca.

To su svietle točke žića, ugodni dani naših putovanja diljem centralne Brazilije, ali ima i tamnih sjena, i krvavih uspomena, koje se ne mogu zaboraviti, jer smo na čudo Božje iznjeli živu glavu. A o tome ćemo sada govoriti: Brazilija ima jedan od najliberalnijih ustava. Federalna vlada ima svoja prava, a svaka od 22 samostalnih država, svoja, u koja

nitko dirati ne smije. Država Matto Grosso razdieljena je u dva politička tabora. Blancas i Colorados (bijeli i crveni, kada su na kormilu bieli, naravno je, da crveni nisu zadovoljni i opet obratno. Jedna stranka živi u neizmjernom neprijateljstvu s drugom, a nije riedko, da su otac i sin, brat sa bratom raznih stranačkih mnienja. Mržnja kipi, dok ne zakipi. Riedko prodje 2—3 godine u Matto Grosso, a da ne bukne gradjanski rat. Vlada provincije imenuje svoje vodje, a ovi hvataju na milu i silu svakog za pušku sposobnog čovjeka, dočim ustaše čine isto. Kad god prolaze te čete, ostavljaju gore tragove, no u staro vrieme Turci i Tatari. Svaki vojnik robi, pali i ubija po miloj volji osobito u kućama svojih političkih neprijatelja. Ne štuje se ni život žena, niti čast djevica. A obje stranke stupaju si u susret ostavljajuć iza sebe pustinju. Kada se odluči glavna bitka, oni koji pobjede, stave se na vladu, a pobjedjeni bježe preko

granica, dočim onaj koji je na zlu sreću uhvaćen bio, izgubi imetak i život, jer ga odvedu na polje, pa mu presjeku britvom vrat. Naš dnevnik neka priča što smo doživili za vrieme revolucije 1906. godine u Cuyabi, glavnom gradu države Matto Grosso.

13. lipnja 1906.

U Cuyabu dopiru glasovi, da se približava ustaška vojska sa sjevera 2500 ljudi, a s juga 2000 buntovnika. Predsjednik utvrdio grad s topovima, a federalna vojska i dobrovoljci kunu se pred logorom, da će s njime ili pobiediti, ili umrieti. Zakletva je svečana. Pučanstvo okolice ostavilo svoja ognjišta, te se sakrilo u obližnje šume.

19. lipnja.

Na molbu predsjednika, preselismo se u samostan Salezijanaca. Dr. Pamner* pripravlja bolnicu Crvenog križa. Salezijanci i mi bolničari smo.

* Dr. Pammer bio je znanstveni pratilac braće Seljan na njihovom putovanju u brazilijanske šume.

Sa sjevera došla ustaška četa, vojska iz grada polazi joj u susret. Ustaše bjehu suzbijeni.

Dobili smo prvoga ranjenika u bolnicu.

20. lipnja.

Legalna vojska kreće proti neprijatelju koji dolazi s juga. Susreću se kod rieke Coxipo. U bolnicu donešena bi 4 ranjenika, 1 umro po noći. Revolucija je ozbiljno odpočela.

21. lipnja

Ustaše obsjedaju grad, a sa utvrda pozdravljaju ih topovi. Pred večer suzbijen bi glavni nasrtaj buntovnika. Obje strane imaju nekoliko mrtvih, a bilo i dosta ranjenika.

22. i 23. lipnja

Ponovni su juriši ustaša suzbijeni. Vodje legalnih četa svadjaju se medju sobom, disciplina jenja u taboru predsjednika.

24. lipnja

Svetog Ivana poštuju obje stran-

ke, pa su stoga, obustavili pucnjavu. Dan je prošao mirno, kao što je priroda tiha prije no udari strašna oluja.

25. lipnja

Toga dana učinjen je juriš na sve vladine utvrde, nu sjajno je odbijen. Buntovnici imadu velike gubitke, nekoliko bilo ih uhvaćeno.

26. lipnja

Žalostno iznenadjenje! Buntovnici okružili su posvema sve vladine pozicije i utvrdili se pod njima. Pukovnik Fontura mogao je to zapriečiti, medjutim jasno je, da je izdao svoga prijatelja predsjednika države. Sramotno izdajstvo! Ustaše ne štede nikoga, pucaju na mirno prolazeće. Dva pekara pala su pogodjena tanetom baš pred bolnicom. Uzprkos olova, koje zviždalo ulicom, podigosmo ih i pokopasmo ih u vrtu samostana. Topovi grme, i sipaju granate na neprijatelja, koji odgovara puškama opetušama, a zlatni traci zapadajućeg sunca, osvjetljuju

trupla ogružena krvlju i bolni izraz njihovih bliedih lica!

27. lipnja

Po danu jenja bitka, no tim su opasniji strielci s obih strana, koji sigurno sakriveni vrebaju na žrtve. Strahota rata ne prestaje. Čim smrkne, započne sa obiju strana žestoka pucnjava, koja potraje do 2 sata u jutro.

Kraj žalostnih činjenica, ne manjkaju i smiešni prizori. Jedan vladin vojnik dere se u noć iza barikada: »Ovamo vas skotovi i kukavice!« Iza svakoga usklika odapinje svoju pušketinu. Odgovor ustaša: »Hoćemo, da pijemo krv tvoga gazde! Dodjite k nama robovi, dobit ćete tustih kokošaka, onamo trpite glad jadni glupani!« Mnogobrojni hitci, koji odzvanjaju strašnom jekom zaključuju slične zdravice i narod se bori, krvavo bori, a ne zna zašto! Iza pucnjave i poruga nastaje mir, čini se, da ustaše imadu tajne dogovore, s izdajnicima vladine vojske.

28. lipnja

Predsjednik odrezan je od dovoza živeža. Sve je propalo.

Od 29. lipnja do 1. srpnja

Revolucionarci navaljuju kao biesni na grad. Zrnje udara u zidove bolnice, na koju ustaše siplju vatru, jer misle, da se tu sakrio predsjednik Antonio Paes de Barros. Videći nesretni glavar države da se ne može održati, odpušta ljude, poslao je najvjernije i tjelesnu stražu, da mu probiju put za bieg. Bolestan, bježi Toto—Paz (predsjednik) iz grada, jer bi ga bila biesna rulja smaknula.

2. srpnja

U jutro vlada tajanstvena tišina. Oprezno ulaze revolucionarci u grad, bojeći se varka. U kućama dogadjaju se najgori izgredi. Pijani vojnici robe, pale, i ubijaju, sve što im pod ruku dodje. Pobjednici preuzeli su državnu vladu. Iza obilne osvete odpustiše sve prijašnje činovnike, te namjestiše nove. Sedam puta došle su naoružane rulje pretražiti bolni-

cu u nadi, da će naći sakrivenog expredsjednika, koji je osudjen na smrt!

5. srpnja

Jedan od najsramotnijih divljih zločina, krije taj dan. Buntovnici našli su predsjednika, sa njegovim pobočnikom u šumici kraj grada.

»Ne ubijte me!« usklikne jadni Toto-Paz, »ranjen sam, a osim toga evo vam moju ostavku.«

Dalje nije došao do rieči. Noževi i bodeži zaboli se u njegovo tielo. Prestale su patnje njegove. Ubiše ga kao divlju zvier. Razbojnici svukoše truplo svog prijašnjeg poglavara, porobiv odielo i ostale vriednosti. Nag i izvržen grabilicama ležaše na šumskom tlu onaj, pred kim su još pred malo dana drhtale hiljade puka! Strahovita ta revolucija, koju smo prikazali samo u nekoliko crta, zadala nam više brige, nego straha.

Mi smo došli u Cuyabu u znanstvenom poslu a kad tamo pali smo u taj metež ni krivi ni dužni i buntovnici nas orobili do gole kosti.

Bijasmo sada gotovo prosjaci u tudjem svietu, daleko od svojih, usried divljačke rulje razuzdanog naroda.

Bilo nam je težko, no nismo zdvojili, jer smo na takove krvave dogodjaje spremni, a često smo gledali smrti u oči.

Nu s nama bijaše vazda Bog, koji nas i danas čuva!

KROZ BRAZILIJANSKU PRAŠUMU

(ULOMAK IZ DNEVNIKA)

Brazilijanski zemljopisci nisu načistu:

1. Kuda utiče Rio Aguapehy (rio Pesche)?

2. ne stvara li s rio Pejo, s kojom na sjevernom ogranku Serra dos Aguados uzporedo izvire, u donjem toku jednu rieku?

3. da li ove dvije rieke ujedinjene utječu ili u rio Tieté ili u rječinu Parana?

4. utječe li svaka od njih posebice u jednu od gore navedenih?

Znanstvene misije, koje su ovuda prolazile i na koje se u Braziliji jako malo troši, doprle su jedino do izvora rio Aguapehy i Fejo, a nikada se još nisu usudile prodrti do doljnjeg tieka, koji se poznaje samo po kazivanju priprostih seljaka (caiboka) prigodom njihovih ratnih ekskurzija protiv divljih Coroadosa.

Međutim smo i mi sveli svu svoju djelatnost da pronađemo čovjeka, koji poznaje stazu donjemu tieku rio

Aguapehy, i način, kako da onamo dođemo. Nepotrebno bi bilo opisivati pregovore s raznim osobama i naklapanja o opasnostima, koje nas tamo čekaju, dosta je: uglavismo s posjednikom fazende »Mirante i Stambrozina« Joao Palistom izlet k donjemu tieku rio Aguapehy-a, po stazi, kroz koju je prije sedam godina četa caiboka krenula protiv Indijanaca.

Fazenda Mirante (Liepi vidik) udaljena je na sjeveru 4 milje od grada Campos Novos. Prva milja vodi kroz šumu. Fazenda St. Ambrozina leži na gori Buro morto (mrtva mula) i udaljena je u sjeveroiztočnom pravcu dvije milje od fazende Mirante. Oba posjeda zahvaćaju 4 km² izkrčena i obrađena zemljišta, a koliko im pripada od neizkrčene šume, ni sam gazda ne zna.

Iz najviše točke fazende Mirante, 635 metara nad morem, protežu se pred našim očima brdine Serre dos Agudos, glavni im je pravac zapa-

dan, izpresiecan sjeverozapadnim hrbtima. U dolini iza posljednje i najviše našim očima dokučive gore mora da protiče rio Aguapehy. Krenuti onamo s ovog mjesta kroz neprodirljive šume bilo nam je sasma nemoguće. Odlučismo to pokušati sa fazende Ambrozina.

Ujutro 21. kolovoza naš mali odjel je pripravan na put. Joao Paolista, dva biela, dva crna sluge i mi. Svaki je oboružan puškom opetušom, samokresom ili kuburom (garuša) i dugim oštrim nožem (facôn), bez kojega se ne može putovati. Osim toga nose sluge hranu za šest dana i ručnu ljekarnu, dok svjetlopisnu spravu i kompas-aneroid vlastoručno nosimo. Čistinu smo brzo provalili i pred šumom smo. Vidi se na početku mala uzka stazica »piquada« jedva 50 centimetara široka. Silazimo sa mula, koje su u fazendu odvedene, i odvažno »Napried!«

Već iza prvih 50 metara ne može se bez noževa napredovati. Svaki korak plaća se znojem. Prevaljeni

panjevi, lijane, stabla i trnje zapreèuje prolaz. Stara piquada (Stazica) od sedam godina je sasma zarašćena, nema joj niti traga. Prinuđeni smo pomoću kompasa otvarati si novi put. Na svu sreću poharala je neka bolest sav bambus (taquara), inače bi napredovali još mnogo teže. Suhi bambus mrvi se pod nogama i bilježi jasan trag našega prolaza. Na dobru sreću krećemo na sjever, nu oblik gora sili nas praviti sad iztočne, sad zapadne zavoje. Hodamo već četiri sata, a pedometar javlja samo tri kilometra načinjena puta, koji je uz neprestano dizanje i spuštanje sve teži i teži.

U tri sata poslije podne na vršku gore, 716 metara nad morem, zakriči Joso Baptista, koji obavlja na posjedu ulogu uhode (špija) protiv Indijanaca:

»Stoj!« (Para!)

»Što je?«

»Tri stope ljudi, koji su pred kratko vrieme ovuda prošli!«

To su stope indijanskih uhoda, ko-

ji neprestano obilaze naseobine i čekaju zgodan čas, da napadnu bele. Izmjerismo stope. Najveća je duga tri decimetra, a široka jedan; pripadaju bez sumnje krepkim osobama.

»Ne želite li gospodo, da se natrag povratimo?« — upita nas João Paolista. — »Odveć nas je malo, ako se s Indijancima sastanemo«.

»Ne. Kad se što poduzme, treba to i izvršiti, ajdemo napried, ali s malo više opreznosti«.

Spuštamo se strmo u nizinu i kroz gusto drveće pruža nam se prvi vidik pram jugoiztoku na fazenda Mirante, a sjeveroiztoku na gore, izpod kojih mislimo da teče rio Aguapehy.

Tek pred zapad sunca evo nas do malena potočića, kojeg veselo pozdravismo. Već smo dvanaest sati u šumi uz naporan rad i put bez vode. Jedan od naših crnih pratilaca malo da ne plati glavom svoju pohlepnost za vodom, nu još za vremena opazi i ubije dvije čegrtuše (»cascavel«), koje su se u travi kraj potočića sunčale. Radi toga nazvasmo vodu »rio

dos cobras«. Nije riedko namjeriti se u tim krajevima na najraznovrstnije zmije ljutice, kao: cascavel (Vipera sonans), red: Solenoglyphos, obitelj Crotalides, pa Guaty-ara, Jararaca, Jararacussu i Ursitu, sve red Proteroglyphos, obitelj Elapidos.

Ovdje se utaborismo za noć, smalaksali od naporna puta. Očistismo na brzu ruku okvir od 20 m² i ogradismo ga. Svaki si pripravi svoj krevet. Čitav dan prevalili smo samo 12 km. Kakogod je šuma na putu bila bez svakog života, tako se sada kraj vode javljaju raznovrstne ptice, kao Jacutinga, Makuku, Nembucu, Penasu (Vrst šumskih kokošaka, Penelope leucoptera) i drugih manjih. Akoprem bi si radi bili zasladili večeru svježom pečenkom, to na molbu João Paoliste ne izpuštamo hitac, da ne svrnemo na sebe pozornost Indijanaca.

Kraj veoma male vatre, da ne izda logorište, skuha se kava, svaki proguta svoj »virado«, straže budu razdieljene i... legosmo u očekivanju

ugriza moskitosa, koji nas na hiljade napadoše. Koliko god put htjedosmo noću da se vatrom i dimom od njih obranimo, uviek nas je u tome zlosretni João Paolista zapriečio.

Napokon, do vraga Indijanci! Moskitosi su nas do zore gore nakazili, nego li bi to i najokrutniji poglavica Coroadosa mogao učiniti.

Osvitak dana i nastavak puta pozdravismo s velikim veseljem. Krećemo najprije dolinom na iztok, zatim preko malenog brežuljka prema sjeveru do kamenitog korita suhog potočića, koji mora, kad ima vode, da stvara na ovome mjestu male vodopade. Ima iztočni pravac i sjedinjuje se iz gore Mirante dolazećim vodama. Nazvasmo ga Satinjo.

Krčimo šumu kao i jučer, nu potežkoće su sve veće i veće. Sada se uzpinjemo, a hladno jutro zamienilo je brzo toplo sunce, koje ne dopire do nas kroz gusto lišće, ali se zato ne manje čuti njegova vrućina (maksimum po danu 28° C, a minimum po noći 16° C.).

Oko jedanaest sati iza prevaljenih sedam kilometara stignemo na mali i mutni potočić. Odlučeno bi ustaviti se i ručati. Za vrieme čitavog puta nismo se uzprkos velike pozornosti namjerili na indijanske tragove (»rastos«).

Kod objeda pala su nam i nehotice u oči mudra lica naših pratilaca, koji su već cielo jutro međusobno šaputali.

Poslije ručka povuku se sami na sjednicu i jave nam, da bi najpametnije bilo vratiti se, jer do Aguapehy još nekoliko dana stignuti ne možemo.

»Ja bi drage volje nastavio put« — izgovori se João Paolista, — »nu obvezan sam, da izplatim sutra svoje radnike«.

»Put za povratak je već izkrčen, pa kad želite, krenite natrag, a mi makar sami idemo napried« — bi naš odgovor.

Ponovno viećanje i konačna odluka. Mi nastavljamo put s uhodom (špijom) José Baptistom i dva crn-

ca, a Joâo Paolista povrati se s jednim slugom, kao da ga vile gone.

Radi ovdje nastalog nesporazumka okrstimo taj potočić, koji se sastaje s vodama Miranté »rio de Confusion«*). — Već u dva sata poslije podne krčimo si nanovo put u sjeverozapadnom pravcu. Iza trećeg kilometra na hrptu jednog ogranka krećemo na iztok i pozdravljamo po drugi put slobodan vidik. Blizu smo gore, koju smo prije vidili u daljini. Najbolji dokaz, da su rieči naših suputnika bile neistinite. Do cilja moramo da stignemo danas ili najkasnije sutra.

Vrieme prolazi i mrači se; mi napredujemo kao raci. S utjehom na sutra mi pripremamo logor na mjestu, gdje naslućujemo, da nas ne će previše uznemirivati komarci. Vode nema, ali zato skrbi majka narav i u prašumi za gladnog i žednog putnika. Kada se prosiječe 20—30 cm debela stabljika ličine »Sipo d'aqua«, curi iz njenih žila stalna množina pitke vode. Vodonosni Sipo razlikuje se sa svojom hrapavom i bielom površinom od ostalih ličina gladke i crne kore. To za žednoga, a gladnoga služiti od prije već opisana meka srčika Palmitos, osobito s medom, kojega ne manjka u šupljem drveću. Za poslasticu jedu se šljivi slični plodovi Jaboticaba (Eugenia cauliflora), a proizvod palme Maman presaden po pticama iz fazendah u prašumu spodoban je po veličini, sjemenu i ukusu našoj dinji. Ne manje zanimljivo je bielo stablo pet i više metara visoko, a debelo 1—2 metra, koje kad se zasiječe ili mu se prelomi grana, daje sok po mirisu i ukusu nalik češnjaku. Brazilijanci ga nazivaju Pâo d'aio (drvo češnjaka).

Za razliku od jučer palimo vatru po miloj volji. Naš pratilac špija José Baptista, čovjek izkusan u šumi, reče: — »Ako su Indijanci blizu, si-

*) Ta je rieka označena i u Minervinom Atlasu, koji su uredili prof. F. Lukas i dr. N. Peršić.

gurno su nas odkrili, ako su daleko, oganj nas ne može izdati«.

»Vi ste već često imali posla s divljim Coroadosima?« — upita ga Mirko u nakani, da produlji razgovor, što je inače bez boce rakije veoma težko. Nu osamljenost i veličanstvo tajanstvenih prašuma upliva znatno na ljude i zbližuje ih, te inače šutljivi špija načne pripoviedati:

»Pred sedam godina napali su Indijanci fazendu Mirante. Dvanaest osoba mužkih, žena i djece izgubilo je život tom prilikom. Da ih kaznimo i zastrašimo, krene protiv njih oboružana četa od pedeset ljudi, više manje istim pravcem spram rio Aguapehy s nakanom prodrieti kroz korito rieke do njihovih aldeja. Slieditи njihov trag bilo bi neoprezno. Da su nas opazili, pobjegli bi u dubine šuma, a ekspedicija bi ostala bez uspjeha«.

»Vi ste dakle bili na rio Aguapehy i koliko je udaljen odavle po vašem sudu?«

»Koliko se sjećam, jako je blizu, možemo stignuti onamo sutra u podne. João Paolista htio vas je samo zastrašiti, da odustanete od daljnjega puta. Ono što vam je pripoviedao o udaljenosti rieke i plaćanju radenika, izmišljotina je. Prepatio je on dovoljno straha prošle noći radi tragova indijanskih stopa, koje smo nad obalom »Aqua dos cobras« odkrili. Nu dosta o tom. Bolje da nastavim pripoviedati. Poslije četiri dana puta po veoma plitkom koritu rieke začuli smo na desnoj obali kukurikanje kokota. Nedaleko eto i stazice, po kojoj indijanske žene i djevojke idu na vodu. Čitav dan ostali smo sakriveni u šumi, tek oko pol noći odputismo se poput zmija njihovim aldejama i okružimo ih. Coroadosi su veoma neoprezni. Spavaju bez straže; tvrdo uvjereni, da nitko neopažen do njihovih stanova prodrieti ne može. Naš capitão (zapovjednik) bio je coronel Sancho, Na znak hitca iz njegovog samokresa zapalismo kolibe i izpalismo puške

na prestravljene Indijance, koji su bježali. Što se je izmaklo olovu, poklano bi nožem. Mužki, žene i djeca, u svemu preko osamdeset osoba sa svojim poglavicom. Una grande carneficina! (Veličanstveni pokolj!) Vraga treba u začetku uništiti. Ja sam tom prilikom spasio život dvjema djevojčicama. Danas sam ih pokćerio, a na povratku možete ih vidjeti u mojoj kući.

Veliki broj lukova, strjelica, pletenih košarica i neka vrst čisla od probušenih zubi majmuna i jaguara (makako i onca) nizani na nitima palma padne nam u ruke. Ponesli smo sa sobom što se je dalo, a ostalo uništi vatra. Da dokažemo broj ubijenih, odrežemo svakoj leši desno uho. Nu i mi ne prođosmo bez gubitka. Susjedi ubijenih obavješteni pucnjavom o nesreći svoje braće pripraviše nam zasjedu. Vraćajući se istim putem, kad ostavismo korito rieke, posipaše nas iznenada strjelicama i pobjegoše. Osam naših bi ubijeno i mnogi ranjeni. To nam

je služilo za primjer, da kod povratka treba dvostruko opreznosti. Sve do ogranka Serre Mirante sliedili su nas njihovi znakovi, koje si daju trubljom iz kaktusovog lišća »buzina« ili oponašanjem glasa ptica makaka i jacutinga. Tu provalu ne mogu nam Coroadosi oprostiti. Već sedam godina paze na naše naseobine pazeći samo na zgodan čas, da se osvete«.

»Recite nam José Babtista, kako su uređene indijanske aldeje i kako žive ti ljudi?«

»Veoma jednostavno. Žive u broju od 80—100 osoba pod upravom poglavice u ovećim, dobro ograđenim prostorima (aldejama), gdje svaka obitelj posjeduje dvije do tri drvene s taquarom ili palminim lišćem pokrivene kolibice (ranchinjo). Spavaju na kožama na zemlji prostrtim, od ubijene divljači. Gotovo su goli, nu pokrivaju si glavu širokim, slamnatim šeširima. Poznaju pamuk pod imenom »maniú« ili »mandeju«, a njihove žene priugotavljaju odjeće,

kojom si bedra pašu, t. zv. tanga. Na raznim mjestima šume sade kukuruz, pasulj, mandioccu ili aipi, sladki krumpir (jatynca) i kadkada sladornu trstiku. Pečenu kukuruzu žvaču, te dobivenu slinastu smjesu miešaju u velikim zemljanim posudama s vodom i medom. Na taj način dobiveno piće zove se hoklon. Domaćih životinja i peradi ne poznaju. Kokot, kojim nam je izdao napadnutu aldeju, bio je sigurno ukraden od naših naseobina.

Osim luka i strjelica, služe im za oružje duge, na kraju kvrgom opremljene toljage (vrst buzdovana) i kamene sjekire. Lukove i buzdovane izrađuju od drva »guarangton« (tvrdo drvo nalik našem drenu), a strjelice su iz cedra ili tanke trstike. Donji dio svake opremljen je perjem papige sa šiljatim vrhom od tvrdog drva ili kosti. Veličina luka s tetivom od čvrsto izpletenih niti palme »jusura« nadvisuje čovjeka, dok strjelice dosižu duljinu od jednoga metra. Pri strieljanju podboči

se donji kraj luka među prva dva prsta lieve noge. Ljevica drži ga čvrsto, dok desna razapne tetivu sa strjelicom. Svaka kretnja zaprečuje odapinjanje. Za lov ptica ima vrst pračke »bodoki«. To je omanji luk sa dvostrukom tetivom, udešen u sriedi pletenim prostorom za primanje i bacanje okruglog šljunka. Željezo ne poznaju, te rabe namjesto njega oštro i izbrušeno kamenje«.

»Recite nam još jedno! U koje vrieme napadaju Coroadosi?«

»Obično pod večer i u rano jutro, riedko kada po danu, nikad po noći. Mi još nismo odkriveni, jer se njihovi znakovi ne čuju, ali dobro je da budemo na oprezu čitavu noć, a osobito pred zoru. Međutim, dosta »tira proze« (čavrljanja), treba malo i spavati« — reče, pljucne, prevali se i zahrče.

Vatra plamsa i naše se razsvietljeno logorište oštro odrazuje u gustoj šumi. Komarce zamjenjuju razni plazavci i nesnosni karapaty (vrst pješčanih buha), koji se znadu iz-

tjerani vrućinom zavući čovjeku pod kožu. Posljedice tih ugriza su vrlo neugodne rane.

Akoprem su straže razdieljene, svi osim José Babtista spavamo samo jednim okom očekujući novi dan i nova iznenađenja. Ujutro ne ćutimo umor probdjele noći. Nada, da ćemo skoro do cilja, daje nam nove sile.

Šuma se krči po običaju, no danas marljivije nego ikada.

Još jedan zavoj na iztok i pred malim smo potočićem.

»Blizu smo cilja« — uzklikne José Babtista; — »sjećam se dobro ove vode, nazvali smo je prije rio Rependido (voda kajanja); tu su poginuli moji drugovi, kada smo ostavili korito od rio Aguapehy, koje je jedva 500 koraka udaljeno«.

I zbilja! Iza nekoliko novih zamaha nožem, izpod brda, koje smo sa Miranté i na putu motrili, teče miroljubivo rio Aguapehy, a da i ne sluti za važnost, koju mu daju ljudi. Visoka trava i guste šikare ograđuju njegove nizke obale, kroz koje su do danas samo divlji sinovi ovih prašuma prolazili. Devet je sati i tri i pol kilometra prevaljenih, kad se zaustavismo. U svemu tri dana i 26 i pol kilometara puta.

Rio Aguapehy (okrugli list vrste Nimpheas) ili rio Peche (riblja voda) proizlazi po Brazilijancima iz gorja Serra dos Agudos na protivnoj strani izvora rio São Joao, t. j. 50 kilometara u ravnome pravcu sjeverno od São Pedro de Jurvo na 6°45' long. occid. merid. Rio de Janeiro i 22°26' južne širine.

Udaljenost od vrela do nas iznosi po prilici 60 kilometara. Pravac tieka je zapadan, nu sliedeći ga još dvije milje opažamo promjenu radi oblika gora prama sjeverozapadu. Lievu obalu prate Serri dos Agudos pripadajući obronci Miranté, Ambrozina i Figueredo, a desnu visoka skupina nepoznatih brda, koju nazvasmo Serra dos Aguapehy. Širina rieke iznosi 15—20 metara s najvećom dubljinom od 50 centimetara.

Dolina, kroz koju teče, nije šira od 200 metara, obale su joj posvema nizke, a kamenito korito posipano je pieskom i šljunkom. Plovidba je nemoguća i s najmanjim čamcem radi mnogih brzica dovde, a valjda i nadalje. Visina rieke iznosi u razmaku od dvije milje (1 milja iznosi 6,6 km) 346—320 metara nad morem. Pritoci s raznih brda s lieve i desne strane veoma su neznatni (kao Rio dos Cobras, Agua iranté itd.).

Uzpevši se s velikom potežkoćom na vrh gore desne obale uredismo za čas «observatorium« na jednome od najviših stabala cedra. Vidik, koji nam se pruža, i prijašnja izkustva dopuštaju nam sliedeća opažanja i zaključke: Skupina ogranaka tvori poput bedema granicu između rio Aguapehy i doline, iz koje se naslućuje rio Fejo. Na velike udaljenosti opažamo sjeverozapadni pravac čitave Serre dos Agudos, koji se produžuje daljnjim nepoznatim gorama do područja rieke Parana, te onemogućuje sjedinjenje Aguapehy sa

rio Fejo i njihov utok u rieku Tieté.

Dakle je najvjerojatniji zaključak, da svaka od ovih rieka teče posebice u Paranu pod imenom poznatih ušća, a nepoznatih izvora, rio St. Anastasio i St. Augustino.

»Naš izlet nije bez uspjeha« — primietismo našim šutljivim pratiocima.

»To je istina« — odgovori José Babtista, — »nu treba paziti, da se čitave kože povratimo. Fićukanje makuku-a, koje smo čuli silazeći po rieci, čini se da potječe od indijanskih uhoda, međutim požurimo se, da prije noći stignemo na ostavljenu piquadu«.

Šest sati i 25 minuta na večer pripravljamo nad lievom obalom rieke prave barikade. Vatra se ne pali, da ne budemo nišan indijanskim strjelicama, a da ih zastrašimo, izpalismo na sve strane višekrat puške. Odgovor bi nam odulje tuljenje u »buzinu«*), koje se čitavu noć ponavljalo na kratke razmake vreme-

*) Vrst indijanskih truba.

na, sad bliže, sad dalje!

Na ugrize legije komaraca ne mrmljamo kao prije. Ne dopuštaju nam spavati, mada i hoćemo. Trubljenje prestaje tik pred zoru, nu prije dana i sunca ne ostavljamo logorište. Krenemo lagano naprijed s osobitom pažnjom na debela stabla, prevaljene panjeve i sva za zasjedu prikladna mjesta.

Kolika razlika između dolazka i povratka!

Već smo u pola dana na rio dos Cobras. I Coroadosi su ga posjetili za naše odsutnosti. Njihov prolaz zabilježen je tragom stopala i dvjema glavama papige probodenim prelomljenom strjelicom.

»To je Venn (znak) rata!«

Za izmjenu pozdrava namjestismo na istome mjestu štapić sa svežnjem mahovine i tanetom na vrhu, četiri ureza odozdo, što znači: jedan poglavica i četiri ratnika odgovaraju na vaš izazov »prahom i olovom«.

Naša produljena odsutnost zabrinula je ne malo posjednika fazende.

Stignuv na Ambrozinu nađosmo čitavu hrpu ljudi, koja se spremala, da nas potraži. Nenadani povratak bi pozdravljen s velikim veseljem, pucnjavom i plesom. Monotoni:

Oj tam! Oj tam! balanseja,
Oj tam! Oj tam, traverseja!«

razliežu se kroz mirnu noć, a mi snivamo već dugo o Indijancima i tajnama Brazilijanske prašume.

SADRŽAJ

O braći Seljan 7
Aboare 15
Sajder Boje 53
Moema 58
Kako se kroji pravica 66
Posljednji Inka 74
Jezero Ipacaray 83
Los Penitentes 85
Osveta Botukudosa 88
Vesele i krvave uspomene . . 93
Kroz brazilijansku prašumu . 104

Naklada BE-L-KA
Biblioteka liepe knjige
Josip Milković
Zagreb, Šufflayeva 1. - Brzogl. 71-29

Tiskara Milana Šufflaya, Zagreb,
Šufflayeva 28a. — Brzoglas 66-46.